

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΓΕΝΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2023-2024

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Μαριανίνας Ν. Παπαδή
Α.Μ.: 7340112301010

«Υποχρεώσεις διαφάνειας των παρόχων ψηφιακών πλατφορμών
με βάση τον Κανονισμό 2022/2065 της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Επιβλέποντες:

- α) Καθ. Π. Παπαρσενίου
β) Επικ. Καθ. Α. Παπαδημητρόπουλος
γ) Μεταδιδακτορικός ερευνητής Σ. Ιωακειμίδης

Αθήνα, 28 Σεπτεμβρίου 2024

Copyright © [Μαριανίνα Παπαδή, 28 Σεπτεμβρίου 2024]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Περιεχόμενα

<i>I. Εισαγωγή</i>	4
<i>II. Ιστορικό και Νομικό Πλαίσιο</i>	6
A. Εννοιολογική προσέγγιση των ψηφιακών πλατφορμών	6
B. Ιστορική αναδρομή στη νομοθεσία της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες	7
Γ. Εισαγωγή της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (Digital Services Act)	9
<i>III. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 ειδικότερα</i>	12
A. Πεδίο εφαρμογής	12
B. Ευθύνη και Υποχρεώσεις των Παρόχων	13
1. Ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών	13
2. Υποχρεώσεις των Παρόχων	15
<i>IV. Αξιολόγηση και επιπτώσεις του νέου νομοθετικού πλαισίου</i>	26
A. Αξιολόγηση των νέων ρυθμίσεων	26
B. Ευθύνη για μη ασφαλή προϊόντα	29
Γ. Νομικές συνέπειες και συμμόρφωση	36
1. Αντίκτυπος στους χρήστες	36
2. Αντίκτυπος στις επιχειρήσεις	37
3. Αντίκτυπος στα κράτη-μέλη	39
<i>V. Σύγκριση με τη Διεθνή Πραγματικότητα</i>	41
A. Σύγκριση με τη νομοθεσία των Ηνωμένων Πολιτειών	41
B. Διεθνής Ισχύς της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες	43
<i>VI. Συμπεράσματα</i>	52
<i>VII. Βιβλιογραφία</i>	54
A. Συγγράμματα	54
B. Αρθρογραφία-Μελέτες	54
Γ. Νομοθετικά Κείμενα	56
Δ. Νομολογία	59

I. Εισαγωγή

Σε μια εποχή, στην οποία το διαδίκτυο αποτελεί την κινητήριο δύναμη, η πλειονότητα των καθημερινών αναγκών του μέσου ανθρώπου καλύπτονται πια ολοκληρωτικά εξ αποστάσεως. Είτε πρόκειται για αγορές, είτε για πληροφόρηση, είτε ακόμα και για διαπροσωπική επικοινωνία, το διαδίκτυο υπερβαίνει κάθε δυσκολία και εκμηδενίζει την απόσταση.

Στην εξέλιξη αυτή καθοριστικό ρόλο έχουν διαδραματίσει τα τελευταία χρόνια οι ψηφιακές πλατφόρμες, οι οποίες έχουν αποκτήσει καίρια θέση στην παγκόσμια οικονομία και κοινωνία και αποτελούν σημαντικούς «παίκτες» στη διαμόρφωση της δημόσιας γνώμης, της αγοράς και της διανομής πληροφοριών. Η καθημερινή αλληλεπίδραση και η σχεδόν εξάρτηση του μέσου ανθρώπου από τις τελευταίες, έχουν καταστήσει επιτακτική την ανάγκη για αυξημένη διαφάνεια στη λειτουργία τους και για την προστασία των δικαιωμάτων των χρηστών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας τις προκλήσεις που προκύπτουν από την αυξανόμενη επιρροή αυτών των πλατφορμών έθεσε ως προτεραιότητα την ενίσχυση της ρύθμισής τους. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή κατέθεσε Πρόταση Κανονισμού για τις ψηφιακές υπηρεσίες, η οποία συνιστά την πιο σημαντική αναμόρφωση του νομοθετικού καθεστώτος που αφορά τις ψηφιακές πλατφόρμες. Με την ψήφισή του στις 5 Ιουλίου 2022, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 θεσπίζει υποχρεώσεις των παρόχων επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης, οι οποίοι πλέον αποτελούν σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης του ψηφιακού κόσμου, αλλά και λειτουργίας του ηλεκτρονικού εμπορίου. Μεταξύ των υποχρεώσεων αυτών είναι οι υποχρεώσεις λογοδοσίας και δέουσας επιμέλειας που πρέπει να διέπουν τη δράση των παρόχων υπηρεσιών διαμεσολάβησης, ενώ παράλληλα ο Κανονισμός θέτει και υψηλά πρότυπα διαφάνειας κατά κύριο λόγο ως προς τον έλεγχο του περιεχομένου, της διαφήμισης και του αλγόριθμου που χρησιμοποιούν οι πλατφόρμες.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει τις υποχρεώσεις διαφάνειας που επιβάλλονται στους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065. Μέσα από την παρουσίαση και ανάλυση του κανονιστικού πλαισίου που διέπει τις ψηφιακές πλατφόρμες επιχειρείται να αναδειχθεί η σημασία των υποχρεώσεων που προβλέπονται και κυρίως αυτή της διαφάνειας ως βασικό στοιχείο για την προστασία των χρηστών. Παράλληλα, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 συμβάλλει στην επίτευξη αυτού του στόχου, καθώς και οι προκλήσεις που ενδέχεται να προκύψουν κατά την εφαρμογή του από τους παρόχους των επιγραμμικών πλατφορμών.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να προσφέρει μια συνολική εικόνα του νέου κανονιστικού πλαισίου, αναλύοντας τις επιπτώσεις του τόσο για τους ίδιους τους παρόχους όσο και για τους χρήστες των ψηφιακών πλατφορμών συμβάλλοντας στη συζήτηση για τη μελλοντική εξέλιξη της νομοθεσίας στον τομέα αυτό.

II. Ιστορικό και Νομικό Πλαίσιο

Προτού προχωρήσουμε στην αναλυτική παρουσίαση των διατάξεων του Κανονισμού που ρυθμίζουν τις υποχρεώσεις των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, κρίνεται σκόπιμο να προηγηθεί μια εισαγωγή στην έννοια των ψηφιακών πλατφορμών, καθώς και μια παρουσίαση του προηγούμενου και του τρέχοντος νομοθετικού πλαισίου, το οποίο εκτείνεται και πέραν του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065.

A. Εννοιολογική προσέγγιση των ψηφιακών πλατφορμών

Ως επιγραμμική ή διαδικτυακή πλατφόρμα θεωρείται ο πάροχος υπηρεσιών, ο οποίος προσφέρει ένα ηλεκτρονικό περιβάλλον μέσα από το οποίο επιτρέπει σε άλλες επιχειρήσεις να παρέχουν τις υπηρεσίες τους. Στον Κανονισμό 2022/2065/ΕΕ η επιγραμμική πλατφόρμα ορίζεται ως *«υπηρεσία φιλοξενίας η οποία, κατόπιν αιτήματος αποδέκτη της υπηρεσίας, αποθηκεύει και διαδίδει στο κοινό πληροφορίες, εκτός εάν η δραστηριότητα αυτή αποτελεί ήσσονος σημασίας και αμιγώς δευτερεύον στοιχείο άλλης υπηρεσίας ή ήσσονος σημασίας λειτουργία της κύριας υπηρεσίας και, για αντικειμενικούς και τεχνικούς λόγους, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς αυτή την άλλη υπηρεσία, και η ενσωμάτωση του στοιχείου ή της λειτουργίας στην άλλη υπηρεσία δεν αποτελεί μέσο για την παράκαμψη της εφαρμογής του παρόντος κανονισμού»*. Σύμφωνα, πάλι, με την ορολογία της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, μια διαδικτυακή πλατφόρμα χαρακτηρίζεται ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας¹. Ως πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, η πλατφόρμα πρέπει να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις πληροφόρησης που διατυπώνονται μεταξύ άλλων στην Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο² και στην Οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών³.

Οι επιχειρήσεις που προσφέρουν τις υπηρεσίες μέσω μιας διαδικτυακής πλατφόρμας έχουν διπλή υπόσταση. Αφενός είναι αποδέκτες της υπηρεσίας που παρέχει η πλατφόρμα και αφετέρου είναι οι ίδιες, επίσης, πάροχοι μια υπηρεσίας, η οποία παρέχεται σε έναν καταναλωτή. Οι πάροχοι εξαρτώνται από τα εργαλεία που προσφέρει η πλατφόρμα που χρησιμοποιούν για να επικοινωνούν τις απαιτούμενες πληροφορίες στους καταναλωτές. Για παράδειγμα, ο εκάστοτε πάροχος υπηρεσιών θα πρέπει να καθιστά άμεσα και μόνιμα διαθέσιμες τις πληροφορίες σχετικά με την έδρα του, όπως είναι η διεύθυνση και ο τρόπος επικοινωνίας. Αυτό, φυσικά, προϋποθέτει την κατάλληλη τεχνική υποδομή που θα διευκολύνει την επικοινωνία αυτή. Από την άλλη πλευρά, δεν προσφέρουν όλες οι πλατφόρμες εργαλεία

¹ Βλ. άρθρο 2 παρ.1 στ.α' της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ

² Οδηγία 2000/31/ΕΚ

³ Οδηγία 93/13/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ

με τα οποία μπορούν να συμμορφωθούν οι πάροχοι ως προς τις υποχρεώσεις πληροφόρησης, αλλά όπως θα αναδειχθεί και παρακάτω ο Κανονισμός 2022/2065/ΕΕ επιδιώκει την αντιμετώπιση της δυσχέρειας αυτής. Αξίζει να σημειωθεί, ότι αυτό το μοντέλο παρεχόμενων υπηρεσιών δεν υπήρχε σαν σκέψη την εποχή που πρωτοεμφανίστηκε το ηλεκτρονικό εμπόριο (e-commerce). Πιο συγκεκριμένα, το ηλεκτρονικό εμπόριο θεωρούνταν μια επιγραμμική υπηρεσία που παραδίδεται από έναν πάροχο της υπηρεσίας σε έναν αποδέκτη, συνήθως καταναλωτή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η γνωστή σε όλους Amazon, η οποία τότε λειτουργούσε ως ένα απλό «ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο». Δηλαδή, η Amazon ήταν ο πάροχος της υπηρεσίας, η οποία συνίστατο στη δυνατότητα του καταναλωτή να παραγγείλει βιβλία «online». Με την πάροδο του χρόνου αυτό άλλαξε, καθώς αφενός τα προϊόντα που πωλούνταν δεν ήταν μόνο βιβλία, αλλά κάθε είδους προϊόν και αφετέρου η Amazon άρχισε να επιτρέπει στην πλατφόρμα της πωλητές.

Ο μέσος καταναλωτής, έχοντας στη διάθεσή του πλήθος υπηρεσιών για την απόκτηση προϊόντων, χρειάζεται ενημέρωση σχετικά με τη λειτουργία των πλατφορμών που τις φιλοξενούν. Ο Κανονισμός 2022/2065/ΕΕ ρυθμίζει τις υποχρεώσεις πληροφόρησης των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών, διαφοροποιώντας τις ανάλογα με τον σκοπό της κάθε πλατφόρμας. Ειδικότερα, στα άρθρα 4, 5 και 6 του Κανονισμού, ο νομοθέτης ρυθμίζει την ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών ανάλογα με το εάν αυτές συνίστανται είτε στην απλή μετάδοση πληροφοριών που παρέχει ο αποδέκτης της υπηρεσίας, είτε στην προσωρινή αποθήκευση αυτών προκειμένου να καταστεί ασφαλέστερη η μεταγενέστερη μεταδοσή του σε άλλους αποδέκτες της υπηρεσίας είτε, τέλος, στη φιλοξενία, δηλαδή στην αποθήκευση των πληροφοριών κατόπιν αιτήματος του αποδέκτη. Περαιτέρω ανάλυση της ευθύνης των παρόχων ανά περίπτωση θα παρουσιαστεί στη συνέχεια. Σε αυτό το σημείο κρίθηκε απλώς αναγκαία η αναφορά στους διάφορους τρόπους λειτουργίας των ψηφιακών υπηρεσιών για την καλύτερη κατανόηση του ζητήματος.

B. Ιστορική αναδρομή στη νομοθεσία της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες

Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι, η ανάλυση των βασικών ρυθμίσεων του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 γνωστού και ως Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες με ιδιαίτερη έμφαση στις υποχρεώσεις διαφάνειας που αυτός επιβάλλει. Ο Κανονισμός αυτός εντάσσεται σε ένα ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις ψηφιακές υπηρεσίες στην Ευρώπη, το οποίο περιλαμβάνει τόσο προγενέστερους Κανονισμούς όσο και Οδηγίες. Όπως υπογραμμίζεται την 10^η Αιτιολογική Σκέψη του Κανονισμού, αυτός δεν καταργεί αλλά συμπληρώνει την υφιστάμενη νομοθεσία, όπως είναι η Οδηγία 2010/13 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου, (τροποποιημένη με την Οδηγία 2018/1808/ΕΕ) η οποία αφορά τις πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο.

Η Οδηγία αυτή περιέχει ορισμένες ρυθμίσεις διαφάνειας, αλλά δεν επαρκούν, ώστε να καλύψουν πλήρως τις ανάγκες της αγοράς οπτικοακουστικού περιεχομένου, όπως τη δυσκολία ταυτοποίησης των παρόχων υπηρεσιών και τη συλλογή αξιόπιστων οικονομικών και επιχειρηματικών στοιχείων. Με την εισαγωγή του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065, οι ρυθμίσεις αυτές επεκτείνονται και συμπληρώνονται, ενώ η Οδηγία παραμένει σε ισχύ δημιουργώντας ένα σταθερό πλαίσιο για την κυκλοφορία οπτικοακουστικών υπηρεσιών στην Ευρώπη. Η τροποποίησή της με τη νεότερη Οδηγία 2018/1808/ΕΕ ήταν αποτέλεσμα της ανάγκης επαρκέστερης ρύθμισης της αγοράς οπτικοακουστικών μέσω κυρίων ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών και σημαντικών τεχνολογικών εξελίξεων στον χώρο αυτό. Η σημαντικότερη αλλαγή που επέφερε η εν λόγω Οδηγία ήταν, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η ρύθμιση των υπηρεσιών πλατφόρμας διαμοιρασμού βίντεο, αλλά και των υπηρεσιών μέσω κοινωνικής δικτύωσης στο βαθμό βεβαία που παρέχουν προγράμματα και βίντεο και υπό την προϋπόθεση, ότι η εν λόγω παροχή συνιστά βασική λειτουργία της κοινωνικής δικτύωσης. Σκοπός των προγραμμάτων αυτών θα πρέπει να είναι η ενημέρωση, η ψυχαγωγία και η επιμόρφωση του κοινού.

Ο Κανονισμός 2019/1150 είναι επίσης κρίσιμος, καθώς εισάγει για πρώτη φορά κανόνες για τις σχέσεις μεταξύ των επιγραμμικών πλατφορμών και των επιχειρηματικών χρηστών⁴ και έχει τεθεί σε εφαρμογή στην ελληνική νομοθεσία από τον Ιούλιο του 2019. Οι νέοι αυτοί κανόνες που διέπουν μεταξύ άλλων αγορές ηλεκτρονικού εμπορίου, μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μηχανές αναζήτησης απαγορεύουν αθέμιτες πρακτικές και προβλέπουν μια διαφανή διαδικασία εσωτερικής διεκπεραίωσης καταγγελιών. Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού εκτείνεται στους παρόχους ψηφιακών υπηρεσιών διαμεσολάβησης και διαδικτυακών μηχανών αναζήτησης που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε επιχειρηματικούς χρήστες που είναι εγκατεστημένοι στην ΕΕ και εφόσον οι τελευταίοι προσφέρουν τα αγαθά ή τις υπηρεσίες τους σε καταναλωτές που είναι επίσης εγκατεστημένοι στην ΕΕ. Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι το νομικό καθεστώς που θεσπίστηκε με τον ως άνω Κανονισμό, εφαρμόζεται ως ειδικότερο (*lex specialis*).

Επιπλέον, δεν θίγεται ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 γνωστός ως Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως και άλλοι ενωσιακοί κανόνες που

⁴ Ως επιχειρηματικός χρήστης ορίζεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/1150 «κάθε φυσικό πρόσωπο που ενεργεί υπό εμπορική ή επαγγελματική ιδιότητα ή κάθε νομικό πρόσωπο το οποίο προσφέρει προϊόντα ή υπηρεσίες, μέσω επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης, σε καταναλωτές για σκοπούς σχετικούς με την εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή επαγγελματική του δραστηριότητα.»

διέπουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως είναι οι Οδηγία 2002/58 ενώ παραμένουν σε ισχύ οι κανόνες περί προστασίας των καταναλωτών. Εξάλλου, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 δεν έχει ως πρωταρχική επιδίωξη την προστασία των καταναλωτών ούτε περιλαμβάνει αντίστοιχες ρυθμίσεις. Το κεκτημένο της προστασίας των καταναλωτών που έχει διαμορφωθεί από ευρωπαϊκά νομοθετήματα διατηρείται, και ως εκ τούτου τίθενται σε εφαρμογή στις αντίστοιχες περιπτώσεις.

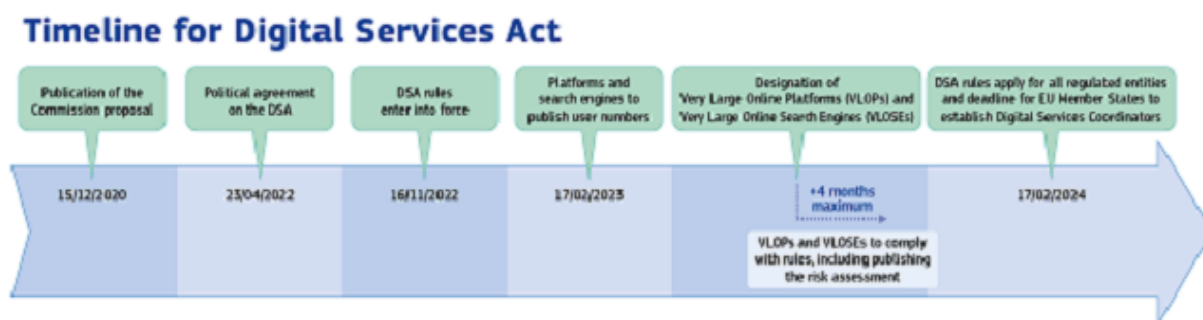
Τέλος, δεν θα μπορούσε να μην γίνει αναφορά και στην Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές (Digital Markets Act), η οποία επιδιώκει την θέσπιση ενός νομοθετικού πλαισίου που θα ρυθμίζει την συμπεριφορά των λεγόμενων “gatekeepers”, ήτοι των μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών, που έχοντας πλέον τον ρόλο του μεσάζοντος ανάμεσα σε επιχειρηματίες και καταναλωτές λειτουργούν ως ρυθμιστές της πρόσβασης στην αγορά. Το τελικό κείμενο του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/1925 υπογράφηκε από τους Προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και δημοσιεύτηκε στις 12 Οκτωβρίου 2022, ενώ τέθηκε σε ισχύ από τις 2 Μαΐου 2023. Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού περιλαμβάνει τους παρόχους βασικών υπηρεσιών πλατφόρμας που παρέχονται σε επαγγελματίες και τελικούς χρήστες που είναι εγκατεστημένοι στην ΕΕ. Και σε αυτή την περίπτωση αδιάφορη για την εφαρμογή του Κανονισμού είναι η εγκατάσταση των “gatekeepers”. Με τις ρυθμίσεις που προβλέπει, ο Κανονισμός στοχεύει στην εκπλήρωση τριών στόχων: Πρώτον, στην ενίσχυση του ανταγωνισμού, μέσω της μείωσης των φραγμών που επιβάλλουν οι «πυλωροί», δεύτερον στην αντιμετώπιση της οικονομικής εξάρτησης των επιχειρηματιών-εμπόρων έναντι των παρόχων των πλατφορμών και τρίτον, την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στον τομέα αυτό προς διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος.

Είναι προφανές, πως ο ψηφιακός κόσμος δεν είχε παραμείνει αρρυθμιστος, αλλά από νωρίς έγινε προσπάθεια για την διαμόρφωση ενός ρυθμιστικού, νομοθετικού πλαισίου που θα διέπει τις -καθόλου λίγες- επιμέρους λειτουργίες του. Η διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και η καταλυτική εξέλιξη της τεχνολογίας, ωστόσο, καθιστούν αναγκαία τη συνεχή εγρήγορση και τον εκσυγχρονισμό των ρυθμίσεων έτσι ώστε να προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα.

Γ. Εισαγωγή της Πράξης για της Ψηφιακές Υπηρεσίες (Digital Services Act)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε τον Δεκέμβριο του 2020 Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Τον Απρίλιο του 2022, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμφώνησαν στην οριστική διαμόρφωση της νέας αυτής νομοθετικής πρότασης. Εν συνεχεία, στις 5 Ιουλίου του 2022 διεξήχθη στο Ευρωπαϊκό

Κοινοβούλιο η τελική ψηφοφορία για την Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες που εγκρίθηκε με 539 ψήφους υπέρ, 54 ψήφους κατά και 30 αποχές⁵. Το τελικό κείμενο του Κανονισμού, αφού υπογράφηκε από τους προέδρους τόσο του Συμβουλίου όσο και του Κοινοβουλίου, δημοσιεύτηκε στις 27 Οκτωβρίου 2022. Σημειωτέον, ότι ο εν λόγω Κανονισμός τέθηκε σε εφαρμογή μόλις στις 17 Φεβρουαρίου 2024, ήτοι είκοσι ημέρες από τη δημοσίευσή του στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με εξαίρεση ορισμένες διατάξεις, οι οποίες τέθηκαν σε εφαρμογή ήδη από τις 16 Νοεμβρίου 2022⁶.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>

Η Πρόταση αυτή επικαιροποιεί την Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο και αποτελεί, ταυτόχρονα την πιο ουσιαστική αναδιαμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει τις επιγραμμικές πλατφόρμες. Η Οδηγία 2000/31/ΕΚ, αν και έχει ψηφιστεί εδώ και 23 χρόνια, διατηρεί την ισχύ της έως σήμερα, διαμορφώνοντας το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την παροχή ψηφιακών υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι περιλαμβάνει σημαντικές διατάξεις, δεν προβλέπεται καμία ρύθμιση ως προς την ευθύνη των παρόχων επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης προς όφελος των καταναλωτών, οι οποίοι είναι στην ουσία και οι αποδέκτες των εν λόγω υπηρεσιών. Αυτό, σε συνδυασμό με τον ρόλο που έχουν αποκτήσει τώρα οι ψηφιακές πλατφόρμες φανερώνουν την ύπαρξη σημαντικού νομοθετικού κενού, το οποίο επιδιώκει να καλύψει ο Κανονισμός 2022/2065. Διευκρινίζεται και πάλι, ότι ο Κανονισμός αυτός συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την ήδη υπάρχουσα νομοθεσία στον τομέα αυτό και επιδιώκει την τροποποίηση της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ προκειμένου αυτή να προσαρμοστεί στο τεχνολογικό γίνεσθαι.

⁵ Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Δελτίο Τύπου «Ψηφιακές υπηρεσίες: νέοι κανόνες για πιο ασφαλές και ανοικτό διαδίκτυο», ανακτήθηκε από <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220701IPR34364/psifiakes-upiresies-neoi-kanones-gia-pio-asfales-kai-anoikto-diadiktuo>

⁶ Άρθρα 24 § 2, 3, και 6, άρ. 33 § 3 έως 6, άρ. 37 § 7, άρ. 40 § 13, άρ. 43 και εκ του κεφαλαίου IV τα τμήματα 4, 5 και 6.

Η καινοτομία του Κανονισμού συνίσταται στην πρόβλεψη διατάξεων για την αντιμετώπιση των κινδύνων που εμφανίζονται στις περιπτώσεις επιχειρηματικών διαδικτυακών πλατφορμών με στόχο την προστασία του κοινωνικού συνόλου και των χρηστών-καταναλωτών. Ειδικότερα, προβλέπονται νέες και αυστηρές προϋποθέσεις για τους παρόχους υπηρεσιών διαμεσολάβησης, οι οποίοι αντιμετωπίζονται πλέον ως κεντρικοί παράγοντες του ηλεκτρονικού εμπορίου με καθόλου ουδέτερο χαρακτήρα, σε αντίθεση με την αντιμετώπισή τους κατά την Οδηγία 2000/31/ΕΚ⁷. Ο εν λόγω Κανονισμός αφορά και επηρεάζει όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών. Κυρίως όσον αφορά τους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών, όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικά και παρακάτω, επιβάλλονται υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας για πρώτη φορά⁸. Πράγματι, ο Κανονισμός επιδιώκει την πλήρη εναρμόνιση και καθ'ολοκληρίαν εφαρμογή των προβλεπόμενων για τις ενδιάμεσες υπηρεσίες κανόνων προκειμένου να εξασφαλιστεί είναι αξιόπιστο και ασφαλές ψηφιακό περιβάλλον.

Με λίγα λόγια, ο Κανονισμός αντανακλά την ανάγκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων, οι οποίοι θα εφαρμόζονται με ενιαίο τρόπο στην εσωτερική αγορά. Εναρμονίζει τις εθνικές νομοθεσίες στον τομέα των ψηφιακών υπηρεσιών προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος προβλέποντας δίκαιες και ισορροπημένες ρυθμίσεις για τους παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών χωρίς, ωστόσο, να δεσμεύει υπερβολικά την ελευθερία των πλατφορμών. Εξάλλου, οι εκάστοτε ρυθμίσεις του Κανονισμού είναι ανάλογες του μεγέθους των πλατφορμών και του είδους των υπηρεσιών που αυτές παρέχουν. Έτσι, οι πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες (VLOPs)⁹ και μηχανές αναζήτησης (VLOSEs)¹⁰ τελούν σε ορισμένες περιπτώσεις υπό διαφορετικό και αυστηρότερο νομοθετικό καθεστώς από ότι οι μικρότερες.

⁷ Βλ. Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη, «Το Δίκαιο της Ψηφιακής Οικονομίας», εκδ.2022, σελ.114.

⁸ Βλ. άρθρα 29-32 του Κανονισμού 2022/2065

⁹ Very Large Online Platforms

¹⁰ Very Large Online Search Engines

III. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 ειδικότερα

A. Πεδίο εφαρμογής

Ο Κανονισμός 2022/2065 (ΕΕ) εφαρμόζεται στις επιγραμμικές πλατφόρμες διαμεσολάβησης που παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αποδέκτες, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε κάποιο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντιθέτως, ο τόπος εγκατάστασης των ίδιων των παρόχων των ενδιάμεσων υπηρεσιών είναι αδιάφορος¹¹, καθώς στόχος είναι η αποτελεσματική εφαρμογή των προβλεπόμενων κανόνων, αλλά και η εξασφάλιση υγιούς και επί ίσοις όροις ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, εφόσον βέβαια υφίσταται μια ουσιώδης σύνδεση με την Ένωση¹².

Αυτή υπάρχει είτε, όταν ο πάροχος είναι όντως εγκατεστημένος στην Ένωση, είτε, όταν παρά την έλλειψη μια τέτοιας εγκατάστασης ο αριθμός των αποδεκτών της υπηρεσίας είναι σημαντικός συγκριτικά με τον πληθυσμό του εκάστοτε κράτους μέλους¹³. Σύμφωνα με την 5^η Αιτιολογική Σκέψη του Κανονισμού, αυτός εφαρμόζεται σε παρόχους ορισμένων υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών, «δηλαδή κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη.» Στην ουσία πρόκειται για υπηρεσίες «απλής μετάδοσης» (π.χ. WiFi, VPN), «προσωρινής αποθήκευσης» ή «φιλοξενίας» (π.χ. μηχανές αναζήτησης), διαφορετικά για ψηφιακές υπηρεσίες που συνδέουν το καταναλωτικό κοινό με αγαθά, υπηρεσίες ή περιεχόμενο (π.χ. Amazon, Microsoft, Meta, Apple).

Η δομή του Κανονισμού είναι «πυραμιδοειδής», καθώς εκκινεί με την επιβολή υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας που ισχύουν για όλους ανεξαιρέτως τους παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών και εν συνεχεία προβλέπει επιπρόσθετες υποχρεώσεις, τις οποίες οφείλουν να ακολουθούν ορισμένοι μόνο πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών. Σε κάθε περίπτωση, οι ρυθμίσεις του Κανονισμού έχουν ως επίκεντρο μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες που επηρεάζουν άμεσα το κοινωνικό σύνολο, ήτοι πλατφόρμες με κατώτατο όριο επιχειρησιακής δραστηριότητας άνω των 45 εκατομμυρίων αποδεκτών. Το όριο αυτό αφορά τις πλατφόρμες που εξυπηρετούν το 10% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ποσοστό που ενδεχομένως

¹¹ Βλ. άρθρο 2 παρ.1

¹² Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 7

¹³ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 8

να μπορεί να τροποποιηθεί, εφόσον κριθεί απαραίτητο, με κατ' εξουσιοδότηση πράξεις προκειμένου να διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας¹⁴.

Συνεπώς, ο Κανονισμός τυγχάνει εφαρμογής σε παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών που να μην δεν είναι εγκατεστημένοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αποδέκτες που έχουν την εγκατάστασή τους σε κράτος μέλος της Ένωσης. Ως εκ τούτου οφείλουν να ορίσουν έναν νόμιμο εκπρόσωπό τους εντός της ΕΕ, ο οποίος καθίσταται υπεύθυνος για την εκπροσώπησή τους και την συμμόρφωσή τους προς την ισχύουσα νομοθεσία¹⁵.

B. Ευθύνη και Υποχρεώσεις των Παρόχων

1. Ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών

Η ευθύνη των παρόχων ρυθμίζεται στο 2^ο Κεφάλαιο του Κανονισμού και συγκεκριμένα στα άρθρα 4, 5, 6 και 7, που αντιστοιχούν στα άρθρα 12-15 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο¹⁶, διατηρώντας ίδια την ρύθμιση για την απαλλαγή από την ευθύνη των παρόχων επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης. Για να απαλλαγούν, συνεπώς, από την ευθύνη οι υπηρεσίες των παρόχων θα πρέπει να έχουν αποκλειστικά έναν «τεχνικό» και δευτερεύοντα, με λίγα λόγια, παθητικό ρόλο¹⁷. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα άρθρα 4¹⁸ και 5 του Κανονισμού, οι πάροχοι υπηρεσιών «απλής μετάδοσης» και «προσωρινής αποθήκευσης» μπορούν να απαλλαγούν από την ευθύνη τους, εφόσον δεν έχουν καμία εμπλοκή στις πληροφορίες στις οποίες έχουν πρόσβαση ή σε εκείνες που μεταδίδονται. Για τους παρόχους

¹⁴ Βλ. *A.de Streel/S. Broughton Micova*, Centre on Regulation for Europe, DSA, *Deepening the Internal Market and Clarifying Responsibilities for digital services*, 2020, https://cerre.eu/wp-content/uploads/2020/12/CERRE_DSA_Deepening-the-internal-market-and-clarifying-responsibilities-for-digital-services_Full-report_December2020.pdf, Βλ. επίσης, Κανονισμό (ΕΕ) 2022/2065 για Ψηφιακές Υπηρεσίες (DSA), Αιτιολογική Σκέψη 76

¹⁵ Μήτσιος, Σ., (2023), «Πράξη σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών: Νέοι κανόνες για τους παρόχους διαδικτυακών υπηρεσιών.», https://www.ey.com/el_gr/tax/tax-alerts/praksi-sxetika-me-tin-eniaia-agora-psifiakon-ypiresion-neoi-kanones-gia-tous-paroxous-diadiktiakon-ypiresion

¹⁶ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 16

¹⁷ Βλ. σχετικά ΔΕΕ C-360/10 (*SABAM v Netlog NV*), ΔΕΕ C-324/09 (*L'Oréal and others v eBay*)

¹⁸ 1. Σε περίπτωση παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας των πληροφοριών η οποία συνίσταται στη μετάδοση πληροφοριών που παρέχει ο αποδέκτης της υπηρεσίας σε δίκτυο επικοινωνιών ή στην παροχή πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνιών, ο πάροχος της υπηρεσίας δεν φέρει ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες που μεταδίδονται ή στις οποίες παρέχεται πρόσβαση, υπό τον όρο ότι ο πάροχος:

α) δεν αποτελεί την αφετηρία της μετάδοσης των πληροφοριών·
β) δεν επιλέγει τον αποδέκτη της μετάδοσης· και
γ) δεν επιλέγει και δεν τροποποιεί τις μεταδιδόμενες πληροφορίες. [...]

υπηρεσιών «φιλοξενίας» η απαλλαγή από την ευθύνη υφίσταται υπό την προϋπόθεση της ανάληψης άμεσης δράσης και απόσυρσης του παράνομου περιεχομένου όταν λάβουν γνώση αυτού»¹⁹.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει αναφορά στην διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 6²⁰ που ρυθμίζει ειδικά την ευθύνη στην περίπτωση παραβίασης του δικαίου των καταναλωτών. Συγκεκριμένα ορίζει, ότι ο πάροχος επιγραμμικής πλατφόρμας δεν απαλλάσσεται από την ευθύνη κατά την παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου στην περίπτωση που από την εκάστοτε πλατφόρμα παρουσιάζονται στο καταναλωτικό κοινό παραπλανητικές πληροφορίες ή πραγματοποιούνται παραπλανητικές συναλλαγές, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση και παρανόηση ως προς το παρεχόμενο προϊόν ή υπηρεσία.

Επίσης, η 18η Αιτιολογική Σκέψη²¹ του Κανονισμού ορίζει, ότι οι διατάξεις για την απαλλαγή της ευθύνης δεν εφαρμόζονται και, συνεπώς, ο εκάστοτε πάροχος δεν θα απαλλαγεί από την ευθύνη του, αν διαδραματίζει ενεργητικό ρόλο, και όχι παθητικό όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δηλαδή γνωρίζει και ελέγχει τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του και δεν τις μεταδίδει με τεχνική, αυτοματοποιημένη διαδικασία. Ένα ζήτημα που προκύπτει εν προκειμένω είναι, ότι δεν προβλέπονται ρητά ούτε στον Κανονισμό αλλά ούτε και στην Οδηγία 2000/31 οι περιπτώσεις στις οποίες θα πρέπει να θεωρείται, ότι ο πάροχος έχει ή δεν έχει γνώση των παράνομων δραστηριοτήτων. Ωστόσο, μια κατεύθυνση δίνει το άρθρο 9 του Κανονισμού, σύμφωνα με το οποίο «...Κατόπιν παραλαβής εντολής ανάληψης δράσης κατά ενός ή περισσοτέρων συγκεκριμένων στοιχείων παράνομου περιεχομένου, η οποία εκδίδεται από τις αρμόδιες εθνικές δικαστικές ή διοικητικές αρχές βάσει του εφαρμοστέου ενωσιακού δικαίου ή

¹⁹1. Σε περίπτωση παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας των πληροφοριών η οποία συνίσταται στην αποθήκευση πληροφοριών που παρέχει ο αποδέκτης της υπηρεσίας, ο πάροχος της υπηρεσίας δεν φέρει ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος του αποδέκτη της υπηρεσίας, υπό τον όρο ότι ο πάροχος: α) δεν γνωρίζει πραγματικά ότι πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή παράνομο περιεχόμενο και, όσον αφορά αξιώσεις αποζημίωσης, δεν έχει αντίληψη των γεγονότων ή των περιστάσεων από τις οποίες προκύπτει η παράνομη δραστηριότητα ή το παράνομο περιεχόμενο· ή β) μόλις λάβει γνώση ή αντιληφθεί τα ανωτέρω, αποσύρει αμέσως το παράνομο περιεχόμενο ή απενεργοποιεί την πρόσβαση σε αυτό [...]

²⁰ [...] 3. Η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται όσον αφορά την ευθύνη, βάσει του δικαίου για την προστασία των καταναλωτών, των επιγραμμικών πλατφορμών που δίνουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα να συνάπτουν εξ αποστάσεως συμβάσεις με εμπόρους, όταν η εν λόγω επιγραμμική πλατφόρμα παρουσιάζει το συγκεκριμένο πληροφοριακό στοιχείο ή καθιστά διαφορετικά δυνατή τη συγκεκριμένη συναλλαγή κατά τρόπο που θα είχε ως αποτέλεσμα ένας μέσος καταναλωτής να πιστέψει ότι οι πληροφορίες ή το προϊόν ή η υπηρεσία που αποτελεί αντικείμενο της συναλλαγής παρέχονται είτε από την ίδια την επιγραμμική πλατφόρμα είτε από αποδέκτη της υπηρεσίας που ενεργεί υπό την εξουσία ή τον έλεγχό της. [...]

²¹ Οι απαλλαγές από την ευθύνη που θεσπίζονται με τον παρόντα κανονισμό δεν θα πρέπει να εφαρμόζονται όταν ο πάροχος ενδιάμεσων υπηρεσιών, αντί να περιορίζεται στην παροχή των υπηρεσιών με ουδέτερο τρόπο με απλώς τεχνική και αυτόματη επεξεργασία των πληροφοριών που παρέχονται από τον αποδέκτη της υπηρεσίας, διαδραματίζει ενεργό ρόλο ο οποίος είναι τέτοιας φύσεως ώστε να του παρέχει γνώση ή έλεγχο των εν λόγω πληροφοριών. Κατά συνέπεια, οι απαλλαγές αυτές δεν θα πρέπει να είναι διαθέσιμες όσον αφορά την ευθύνη που σχετίζεται με πληροφορίες οι οποίες παρέχονται όχι από τον αποδέκτη της υπηρεσίας αλλά από τον ίδιο τον πάροχο της ενδιάμεσης υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που παράγονται υπό τη συντακτική ευθύνη του συγκεκριμένου παρόχου.

εθνικού δικαίου σε συμμόρφωση με το ενωσιακό δίκαιο, οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών ενημερώνουν την αρχή που εκδίδει την εντολή, ή οποιαδήποτε άλλη αρχή προσδιορίζεται στην εντολή, σχετικά με οποιαδήποτε εκτέλεση της εντολής, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, διευκρινίζοντας αν και πότε εκτελέστηκε η εντολή...». Οι πάροχοι, δηλαδή, θεωρείται ότι αποκτούν πραγματική γνώση τη στιγμή που τους κοινοποιούνται οι εντολές, τις οποίες έχουν την δυνατότητα να εκδίδουν τόσο διοικητικές όσο και δικαστικές αρχές. Πραγματική γνώση υφίσταται και στις ειδοποιήσεις των μηχανισμών που θέτουν οι ίδιοι οι πάροχοι για τον εντοπισμό παράνομου περιεχομένου²².

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί, πως όλα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω περί απαλλαγής των παρόχων από την ευθύνη τους, όπως αυτή διαμορφώνεται από τα άρθρα 4 έως 7, δεν έχουν εφαρμογή, εάν οι πάροχοι δεν εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους καλή τη πίστει ή δεν επιβάλλουν την απαιτούμενη επιμέλεια διενεργώντας, για παράδειγμα, αυτεπάγγελτους ελέγχους ή θεσπίζοντας μηχανισμούς για τον εντοπισμό και την απομάκρυνση του παράνομου περιεχομένου²³. Επιδιώκει, λοιπόν, αυτή η ρύθμιση να ενθαρρύνει τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών να ελέγχουν το περιχόμενο που διακινείται στις πλατφόρμες τους, χωρίς ωστόσο, να επιβάλλεται εμμέσως κάποια γενική υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών.

2. Υποχρεώσεις των Παρόχων

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αποτελεί το σύνολο των υποχρεώσεων που επιβάλλει στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, θεσπίζοντας ένα αυστηρό καθεστώς λειτουργίας των επιγραμμικών πλατφορμών. Οι εν λόγω υποχρεώσεις έχοντας ως πυρήνα την εξασφάλιση της διαφάνειας, είναι μεν στο μεγαλύτερο μέρος τους κοινές για όλα τα είδη πλατφορμών, ορισμένες, ωστόσο, διαφοροποιούνται προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι που συνοδεύουν τις πολύ μεγάλες και με σημαντική επιρροή διαδικτυακές πλατφόρμες.

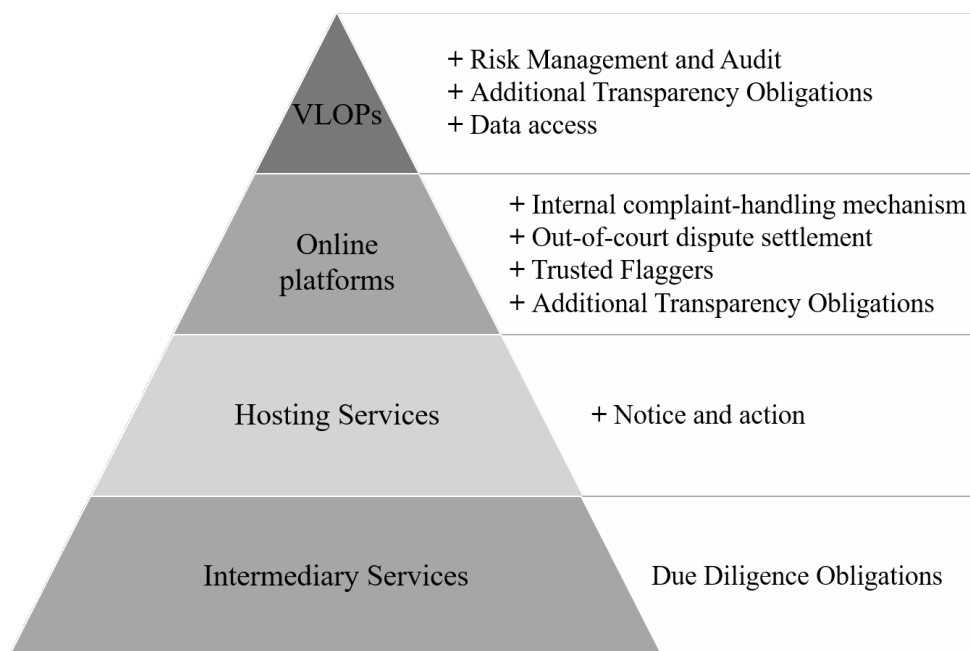
²² Βλ. άρθρο 16 παρ.1 και 2

²³ «Οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν θεωρούνται μη επιλέξιμοι για την απαλλαγή από την ευθύνη που αναφέρεται στα άρθρα 4, 5 και 6 αποκλειστικά και μόνο επειδή πραγματοποιούν, καλόπιστα και με επιμέλεια, εθελοντικές αυτεπάγγελτες έρευνες ή λαμβάνουν άλλα μέτρα με στόχο την ανίχνευση, τον εντοπισμό και την απόσυρση παράνομου περιεχομένου ή την απενεργοποίηση της πρόσβασης σε αυτό, ή επειδή λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου και του εθνικού δικαίου, σε συμμόρφωση με το ενωσιακό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων που ορίζονται στον παρόντα κανονισμό.»

i. Υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας

Οι υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας διατυπώνονται στο 3^ο Κεφάλαιο του Κανονισμού και διακρίνονται ανάλογα με την κατηγορία υποχρεώσεων στην οποία εμπίπτουν οι πάροχοι. Αναφέρθηκε και ανωτέρω, ότι οι υποχρεώσεις, τις οποίες πρέπει να τηρούν οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών, διαφοροποιούνται ανάλογα με την ποιότητα και την ποσότητα των υπηρεσιών που παρέχουν.

Κατ' αρχάς προβλέπονται υποχρεώσεις, οι οποίες αφορούν όλους ανεξαιρέτως τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών και διατυπώνονται στα άρθρα 11-15 του Κανονισμού. Στη συνέχεια ακολουθούν διατάξεις, οι οποίες αφορούν τους παρόχους υπηρεσιών πλατφορμών²⁴. Εδώ συμπεριλαμβάνονται και οι επιγραμμικές πλατφόρμες. Αμέσως μετά, περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που αφορούν τους παρόχους ψηφιακών πλατφορμών και επιβάλλουν ειδικότερες υποχρεώσεις στους ίδιους παρόχους που παρέχουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα εξ αποστάσεως σύναψης συμβάσεων με εμπόρους²⁵. Τέλος, προβλέπονται ειδικές ρυθμίσεις απευθυνόμενες μόνο στις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης, οι οποίες επικεντρώνονται στη διαχείριση συστημικών κινδύνων²⁶. Η δομή των εν λόγω υποχρεώσεων απεικονίζεται πολύ κατανοητά στο κάτωθι σχήμα:

Miriam C. Buiten, *The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation*, 12 (2021) JIPITEC, p.368.

²⁴ Βλ. άρθρα 16-18

²⁵ Βλ. άρθρα 19-32

²⁶ Βλ. άρθρα 33-43

ii. Κοινές υποχρεώσεις των παρόχων

Ξεκινώντας, από τις κοινές υποχρεώσεις των παρόχων, εκείνες δηλαδή που εφαρμόζονται σε όλους ανεξαιρέτως ανεξάρτητα από το είδος της προσφερόμενης υπηρεσίας, αποσκοπούν κυρίως στην διασφάλιση σκοπών δημοσίου συμφέροντος. Τέτοιοι είναι, για παράδειγμα, η ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης των αποδεκτών-καταναλωτών, αλλά και η προστασία των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ).

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 11 του Κανονισμού, προκειμένου να καθίσταται ευχερής η επικοινωνία μεταξύ των παρόχων και των αρχών των κρατών μελών, της Επιτροπής, και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ψηφιακών υπηρεσιών²⁷, οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών οφείλουν να «ορίσουν ένα ενιαίο σημείο επαφής». Παράλληλα, όσοι πάροχοι δεν είναι εγκατεστημένοι εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά παρέχουν τις υπηρεσίες τους στα κράτη-μέλη υποχρεούνται να διορίσουν στο εκάστοτε κράτος μέλος στο οποίο δραστηριοποιούνται έναν νόμιμο εκπρόσωπό²⁸, που μπορεί να είναι είτε φυσικό είτε νομικό πρόσωπο. Τα στοιχεία του εκπροσώπου θα πρέπει να τα κοινοποιήσουν σύμφωνα με το άρθρο 13 στον συντονιστή ψηφιακών υπηρεσιών του κράτους μέλους διαμονής ή εγκατάστασής του νόμιμου εκπροσώπου τους.

Ακολούθως, στο άρθρο 12 διατυπώνεται μια ακόμη κοινή υποχρέωση των παρόχων, η οποία συνίσταται και πάλι στον καθορισμό ενός σημείου επαφής, αυτή τη φορά, όμως, χάριν της εξασφάλισης της άμεσης, γρήγορης και αποτελεσματικής επικοινωνίας με τους αποδέκτες της υπηρεσίας. Αυτή μπορεί να εξασφαλιστεί κατά κύριο λόγο με τη χρήση εύκολα προσβάσιμων ηλεκτρονικών μέσων, όπως είναι η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ο αριθμός τηλεφώνου κλπ. και με τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος επικοινωνίας, το οποίο θα είναι φιλικό προς τον χρήστη, με την έννοια ότι θα πρέπει να του παρέχεται η δυνατότητα να επιλέξει εκείνος το μέσο επικοινωνίας που προτιμά²⁹.

Σε αυτό το σημείο δέον να γίνει αναφορά σε μια υποχρέωση διαφάνειας που προβλέπει το άρθρο 14 του Κανονισμού, σύμφωνα με το οποίο, οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών θα πρέπει να αναφέρουν στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της υπηρεσίας τους σχετική ενημέρωση για τυχόν περιορισμούς που επιβάλλουν³⁰. Παράλληλα το άρθρο 15 υποχρεώνει

²⁷ Βλ. άρθρο 61

²⁸ Η ρύθμιση αυτή είναι αντίστοιχη εκείνης του άρθρου 16 του ΓΚΠΔ για τον ορισμό εκπροσώπου του υπεύθυνου επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, βλ. και ο.π. *Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη*, σελ. 119

²⁹ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 43

³⁰ Βλ. *Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη*, ό.π., σελ.119

τους παρόχους, εκτός των (πολύ) μικρών επιχειρήσεων³¹, στη δημοσίευση ετήσιων εκθέσεων αναφορικά με του ελέγχους που πραγματοποίησαν κατά το διάστημα αυτό για παράνομο περιεχόμενο ή παράνομη δραστηριότητα.

iii. Ειδικότερες υποχρεώσεις των παρόχων

Πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας

Αναφέρθηκε και προηγουμένως, ότι οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας, συμπεριλαμβανομένων των επιγραμμικών πλατφορμών υπόκεινται στις ειδικές ρυθμίσεις των άρθρων 16 έως και 18 του δεύτερου τμήματος του τρίτου κεφαλαίου του Κανονισμού. Αυτές συνίστανται κατά κύριο λόγο στην υποχρέωση για θέσπιση μηχανισμών ειδοποίησης και δράσης για τον εντοπισμό και την απομάκρυνση του παράνομου περιεχομένου. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 16, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να θεσπίζουν εύκολα προσβάσιμους και φιλικούς προς τον χρήστη μηχανισμούς επικοινωνίας.

Με τη χρήση αυτών των μηχανισμών μπορεί οποιοδήποτε πρόσωπο να ενημερώσει ή να κοινοποιήσει στον εκάστοτε πάροχο τα πληροφοριακά εκείνα στοιχεία που θα μπορούσαν να συνιστούν παράνομο περιεχόμενο. Ειδικότερα³², οι ειδοποιήσεις αυτές πρέπει να περιέχουν τα εξής στοιχεία: α) τον λόγο για τον οποίο έγινε το αίτημα, με άλλα λόγια, αναφορά των αιτιών που οδήγησαν το άτομο να πιστεύει πως οι εκάστοτε πληροφορίες συνιστούν ή περιλαμβάνουν παράνομο περιεχόμενο, β) σαφείς ενδείξεις για την ακριβή τοποθεσία των συγκεκριμένων πληροφοριών στο διαδίκτυο με την αναφορά της ακριβούς διεύθυνσης URL (Uniform Resource Locator)³³, γ) τα στοιχεία επικοινωνίας του ατόμου που υποβάλλει το αίτημα (π.χ. ονοματεπώνυμο, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κ.λπ.), έτσι ώστε ο πάροχος να μπορέσει να αποστείλει μήνυμα επιβεβαίωσης λήψης της ειδοποίησης³⁴ και δ) «*δήλωση που επιβεβαιώνει την καλή πίστη αίσθηση του προσώπου ή της οντότητας που υποβάλλει την ειδοποίηση ότι οι πληροφορίες και οι ισχυρισμοί που περιέχονται σε αυτήν είναι ακριβείς και πλήρεις.*»

Η εν λόγω ρύθμιση είναι εναρμονισμένη με τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ), το οποίο στην υπόθεση SABAM v Netlog³⁵ δέχεται, ότι η

³¹ Βλ. άρθρο 2§2 του Παραρτήματος 1 της Σύστασης 2003/361/ΕΚ, σύμφωνα με το οποίο «*ως μικρή επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 10 εκατομμύρια ευρώ.*»

³² Βλ. παρ.2 του άρθρου 16

³³ Βλ. Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ.120 επ.

³⁴ Βλ. παρ. 3 άρθρου 16

³⁵ C-260/10, σκέψη 38, βλ. και υπόθεση C-70/10 Scarlet Extended v SABAM σκέψεις 25,40.

εντολή προς έναν πάροχο φιλοξενίας να θεσπίσει ένα μηχανισμό ελέγχου όλων των πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με τις υπηρεσίες του και τους χρήστες τους έρχεται σε αντίθεση με την παράγραφο 1 του άρθρου 15 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αλλά και με τις διατάξεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Αφού ο πάροχος λάβει την ειδοποίηση, μπορεί, εφόσον κρίνει βάσιμο το αίτημα, να αναλάβει δράση αποσύροντας το παράνομο περιεχόμενο ή περιορίζοντας ή και ακόμα αποκλείοντας την πρόσβαση σε αυτό³⁶. Οφείλει, επιπλέον, να ενημερώσει τον αιτούντα αναφορικά με την απόφασή του στο αίτημά του, αλλά και την δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά της απόφασης αυτής³⁷. Το άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 υποχρεώνει, περαιτέρω, τους παρόχους να αιτιολογούν τις αποφάσεις τους περί απόσυρσης ή αποκλεισμού της πρόσβασης σε πληροφορίες που παρέχονται από τους χρήστες-αποδέκτες της υπηρεσίας, με εξαίρεση, βέβαια, εκείνες τις περιπτώσεις στις οποίες ο πάροχος για οποιονδήποτε λόγο δεν έχει στη διάθεσή του τα στοιχεία επικοινωνίας τους. Θα μπορούσε να πει κανείς, ότι με την ρύθμιση αυτή πραγματοποιούνται δύο σκοποί. Αφενός, η ενημέρωση των χρηστών-αποδεκτών για κάθε περιορισμό που τους επιβάλλεται, αφετέρου η αιτιολόγηση της επιβολής του εκάστοτε περιορισμού.

Μια εξίσου σημαντική υποχρέωση προβλέπει το άρθρο 18, το οποίο αναφέρεται σε ποινικά αδικήματα που συνιστούν απειλή για την ανθρώπινη ζωή και ασφάλεια. Στην περίπτωση, λοιπόν, που κάποιος πάροχος έχει λάβει γνώση ή έχει υποψίες για δραστηριότητες που συνεπάγονται τη διάπραξη των εν λόγω αδικημάτων οφείλει να το αναφέρει στις αρμόδιες εθνικές αρχές ή στη δικαστικά όργανα του κράτους μέλους στο οποίο υπάρχουν υποψίες ότι έχει διαπραχθεί, διαπράττεται ή υπάρχει πιθανότητα διάπραξης του αδικήματος³⁸.

Πάροχοι Επιγραμμικών Πλατφορμών

Στα άρθρα 19 έως και 28 του Κανονισμού για τις ψηφιακές υπηρεσίες, τα οποία εντάσσονται στο τρίτο τμήμα του τρίτου κεφαλαίου διατυπώνονται οι πρόσθετες υποχρεώσεις των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών³⁹.

Η πρώτη επιπρόσθετη υποχρέωση που επιβάλλεται στους παρόχους είναι, σύμφωνα με το άρθρο 20, η θέσπιση ενός εσωτερικού συστήματος διαχείρισης καταγγελιών, το οποίο θα είναι

³⁶ Βλ. και Αιτιολογική Σκέψη 50

³⁷ Βλ. παρ. 5 άρθρου 16

³⁸ Βλ. παρ. 2 άρθρου 18

³⁹ Εδώ δεν περιλαμβάνονται οι πολύ μικρές ή οι μικρές επιχειρήσεις, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο παράρτημα της Σύστασης 2003/361/ΕΚ

εύκολα προσβάσιμο από τους αποδέκτες της υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό, είναι δυνατή η υποβολή καταγγελιών χωρίς να βαραίνει κάποιο κόστος τους αποδέκτες-αιτούντες, οι οποίοι θα μπορούν να υποβάλλουν ηλεκτρονικά τις καταγγελίες τους κατά των αποφάσεων των παρόχων σχετικές με τη λήψη των «ειδοποιήσεων» ή κατά των αποφάσεων που λήφθηκαν λόγω του εντοπισμού παράνομου περιεχομένου στις παρασχεθείσες πληροφορίες. Οι τελευταίες αυτές αποφάσεις, μπορούν να γίνουν αντικείμενο καταγγελίας, εφόσον περιλαμβάνουν διατακτικό που συνεπάγεται: α) αφαίρεση, αποκλεισμό πρόσβασης ή περιορισμό προβολής περιεχομένου, β) αναστολή, παύση ή περιορισμό παροχής της υπηρεσίας στους αποδέκτες, γ) αναστολή ή κατάργηση του λογαριασμού των αποδεκτών. Είναι προφανές, ότι η λήψη αποφάσεων με αυτοματοποιημένα μέσα δεν είναι πάντοτε ορθή και αποτελεσματική, για τον λόγο αυτό είναι αναγκαίος ο μηχανισμός επανεξέτασής τους και από τον ανθρώπινο παράγοντα⁴⁰.

Πέραν της χρήσης του συστήματος υποβολής καταγγελιών, οι αποδέκτες μπορούν, δυνάμει του άρθρου 21 να απευθυνθούν και σε όργανα εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, τα οποία είναι πιστοποιημένα από τον συντονιστή ψηφιακών υπηρεσιών του κράτους μέλους στο οποίο γίνεται η προσφυγή. Σημειωτέον, ότι τα όργανα αυτά δεν αντικαθιστούν τα λοιπά εθνικά μέσα επίλυσης διαφορών που μπορεί να διαθέτει ένα κράτος μέλος⁴¹, όπως και διατυπώνεται ρητώς στην Αιτιολογική Σκέψη 59 του Κανονισμού⁴².

Το άρθρο 22 του Κανονισμού αναφέρεται στις «Αξιόπιστες πηγές επίσημης παράνομου περιεχομένου», γνωστές ως “trusted flaggers”. Πρόκειται για οντότητες -όχι φυσικά πρόσωπα- (π.χ. ΜΚΟ), οι οποίες διαθέτουν εμπειρία και εξειδικευμένες γνώσεις αναφορικά με την αντιμετώπιση παράνομων δραστηριοτήτων και παράνομου περιεχομένου και η δράση τους διέπεται από επιμέλεια και αντικειμενικότητα. Και σε αυτή την περίπτωση απαιτείται πιστοποίηση από τον συντονιστή ψηφιακών υπηρεσιών του κράτους-μέλους, στο οποίο έχουν την εγκατάστασή τους και τους δίνεται προτεραιότητα σε περιπτώσεις αντιμετώπισης παράνομου περιεχομένου⁴³.

Για την αμεσότερη αντιμετώπιση των φαινομένων παράνομων δραστηριοτήτων και παράνομου περιεχομένου, το άρθρο 23 παρέχει τη δυνατότητα στους παρόχους υπηρεσιών επιγραμμικών πλατφορμών να αναστείλουν προσωρινά την πρόσβαση στις υπηρεσίες τους σε

⁴⁰ Βλ. και Αιτιολογική Σκέψη 58, Βλ. A. Savin, “The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet”, 24 *Journal of Internet Law* 2021, σελ. 1

⁴¹ Βλ. αναλυτικά Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ.124 επ.

⁴² «[...] οι αποδέκτες της υπηρεσίας θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν μεταξύ του εσωτερικού μηχανισμού καταγγελιών, της εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών και της δυνατότητας να κινούν, σε οποιοδήποτε στάδιο, δικαστικές διαδικασίες [...]»

⁴³ Βλ. αναλυτικά Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη, ό.π., σελ.125 επ

χρήστες που κατ' εξακολούθηση παρέχουν παράνομο περιεχόμενο ή εμπλέκονται σε παράνομη δραστηριότητα υπό την προϋπόθεση, ότι προηγουμένως τους είχε γίνει γνωστή κάποια προειδοποίηση. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που υποβάλλονται πάλι κατ' εξακολούθηση καταγγελίες ή ειδοποιήσεις τελείως αβάσιμες και, συνεπώς, μπορεί να επιβληθεί προσωρινή απενεργοποίηση της πρόσβασης στους εν λόγω χρήστες⁴⁴. Προδήλως αβάσιμες ειδοποιήσεις ή καταγγελίες υφίστανται, όταν είναι προφανές σε οποιονδήποτε άνθρωπο που δεν διαθέτει ειδικές γνώσεις, πως το περιεχόμενο δεν είναι παράνομο⁴⁵. Η παράγραφος 4 του ίδιου άρθρου επιβάλλει στους παρόχους την υποχρέωση να περιλαμβάνουν στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών τους τα κριτήρια εκείνα, τα οποία καθιστούν αθέμιτη χρήση των υπηρεσιών τους και μπορούν να οδηγήσουν στις συνέπειες που αναφέρθηκαν αμέσως προηγουμένως.

Προχωρώντας, το άρθρο 24 του Κανονισμού συμβάλλοντας, στην διαφάνεια της λειτουργίας των επιγραμμικών πλατφορμών, υποχρεώνει τους παρόχους να συμπεριλαμβάνουν στις κατά διαστήματα υποβαλλόμενες εκθέσεις τους, τις εξής πληροφορίες: α) τον αριθμό των διαφορών τις οποίες ανέλαβαν όργανα εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, β) την έκβαση της διαδικασίας επίλυσης αυτών των διαφορών, γ) το χρονικό διάστημα το οποίο χρειάστηκε για να ολοκληρωθεί η διαδικασία, δ) το ποσοστό εφαρμογής των αποφάσεων του σχετικού οργάνου από τον πάροχο, ε) τον αριθμό των αναστολών που επιβλήθηκαν. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 25 «1. Οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών δεν σχεδιάζουν, δεν οργανώνουν και δεν διαχειρίζονται τις επιγραμμικές διεπαφές τους κατά τρόπο που παραπλανά ή χειραγωγεί τους αποδέκτες της υπηρεσίας τους, ή κατά τρόπο που οδηγεί σε άλλου είδους ουσιώδη στρέβλωση ή περιορισμό της ικανότητας των αποδεκτών της υπηρεσίας τους να λαμβάνουν ελεύθερες αποφάσεις μετά λόγου γνώσεως...»⁴⁶.

Στο άρθρο 26 επιβάλλεται μια επιπρόσθετη υποχρέωση διαφάνειας αναφορικά με τις επιγραμμικές διαφημίσεις, οι οποίες πλέον διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στο διαδικτυακό περιβάλλον, καθώς χρησιμοποιούνται συχνά ως επιτηδευμένη προβολή προϊόντων δυνάμει τεχνικών και αλγορίθμων που «ιχνηλατούν» τις προτιμήσεις και τη συμπεριφορά του χρήστη. Αυτού του είδους η διαφήμιση αποκαλείται «συμπεριφορική διαφήμιση» (Online Behavioral Advertising – OBA) και αποτελεί ένα ζήτημα που συζητείται όλο και πιο έντονα ακριβώς λόγω των κινδύνων που συνεπάγεται για τους χρήστες, τόσο από την σκοπιά του δικαίου της προστασίας του καταναλωτή όσο και από την σκοπιά της προστασίας των δεδομένων

⁴⁴ Βλ. παρ. 2 άρθρου 23

⁴⁵ Βλ. και Αιτιολογική Σκέψη 63

⁴⁶ Κατά την 67^η Αιτιολογική Σκέψη του Κανονισμού «Παραπλανητικός σχεδιασμός στις επιγραμμικές διεπαφές επιγραμμικών πλατφορμών είναι πρακτικές που στρεβλώνουν ή επηρεάζουν ουσιωδώς, είτε σκόπιμα είτε στην πράξη, την ικανότητα των αποδεκτών της υπηρεσίας να προβαίνουν σε αυτόνομες και τεκμηριωμένες επιλογές ή αποφάσεις...»

προσωπικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, οι πάροχοι επιγραμμικών υπηρεσιών οφείλουν, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, να επισημαίνουν με απλό και σαφή τρόπο στους χρήστες, ότι οι εκάστοτε πληροφορίες που τους παρουσιάζονται αποτελούν διαφήμιση. Επίσης, πρέπει να καθιστούν σαφές ποιο είναι το διαφημιζόμενο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό), καθώς και το πρόσωπο που πλήρωσε τη διαφήμιση, εφόσον το πρώτο με το τελευταίο διαφέρουν ενώ παράλληλα υποχρεούνται να παρέχουν εύκολη πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες⁴⁷.

Τέλος, αξίζει μια αναφορά και στο άρθρο 28, το οποίο αφορά την προστασία των ανηλίκων στο διαδικτυακό περιβάλλον κυρίως ως προς την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Σύμφωνα μάλιστα, με την Αιτιολογική Σκέψη υπ' αριθμόν 38 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΓΚΠΔ), τα παιδιά τυγχάνουν ιδιαίτερης προστασία και αντιμετώπισης λόγω τις άγνοιας στην οποία βρίσκονται σχετικά με τους κινδύνους που υπάρχουν στο διαδίκτυο⁴⁸. Συνεπώς, οι πάροχοι υπηρεσιών επιγραμμικών πλατφορμών θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και υπεύθυνοι ως προς τα μέτρα που λαμβάνουν για την προστασία της ιδιωτικότητας των ανηλίκων, ενώ θα πρέπει να αποφεύγεται και η συμπεριφορική διαφήμιση.

Επιπρόσθετες υποχρεώσεις παρόχων υπηρεσιών επιγραμμικών πλατφορμών

Με τα άρθρα 29 έως και 32 του Κανονισμού 2022/2065, δίνεται η δυνατότητα στους καταναλωτές να συνάπτουν εξ αποστάσεως συμβάσεις με εμπόρους, εξαιρουμένων εκείνων που εμπίπτουν στην κατηγορία των πολύ μικρών ή μικρών επιχειρήσεων⁴⁹.

Ειδικότερα, το άρθρο 30, υποχρεώνει τους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών να διασφαλίζουν τη δυνατότητα εντοπισμού, ή αλλιώς την «ιχνηλασιμότητα» των εμπόρων που κάνουν χρήση των πλατφορμών τους συνιστώντας στην ουσία πελάτες τους (“know your business customer”). Για να μπορούν, συνεπώς, οι έμποροι να κάνουν χρήση των εν λόγω πλατφορμών προκειμένου να προωθήσουν περαιτέρω τις υπηρεσίες και τα προϊόντα τους, θα πρέπει να έχουν δώσει τις απαιτούμενες πληροφορίες στους παρόχους για την εξακρίβωση της ταυτότητάς τους. Συγκεκριμένα, οι επιγραμμικές πλατφόρμες οφείλουν να λαμβάνουν τις

⁴⁷ Βλ. *Martin Senftleben*, Trademark Law, “AI-Driven Behavioural Advertising and the Digital Services Act – Towards Source and Parameter Transparency for Consumers, Brand Owners and Competitors”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3947739

⁴⁸ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 38: «τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των σχετικών κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα [...] η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί.»

⁴⁹ Βλ. ό.π., Παράρτημα της Σύστασης 2003/361/ΕΕ

ακόλουθες, κατά περίπτωση, πληροφορίες για τον έμπορο πελάτη: «α) το όνομα, τη διεύθυνση, τον αριθμό τηλεφώνου και τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του εμπόρου· β) αντίγραφο του εγγράφου ταυτοποίησης του εμπόρου ή κάθε άλλη ηλεκτρονική ταυτοποίηση, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 910/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου γ) τα στοιχεία του λογαριασμού πληρωμών του εμπόρου· δ) όταν ο έμπορος είναι καταχωρισμένος σε εμπορικό μητρώο ή αντίστοιχο δημόσιο μητρώο, το εμπορικό μητρώο στο οποίο είναι καταχωρισμένος ο έμπορος και τον αριθμό καταχώρισής του ή ισοδύναμο μέσο ταυτοποίησης στο εν λόγω μητρώο· ε) αυτοπιστοποίηση του εμπόρου με την οποία δεσμεύεται να προσφέρει μόνο προϊόντα ή υπηρεσίες που συμμορφώνονται με τους εφαρμοστέους κανόνες του δικαίου της Ένωσης»⁵⁰. Οι πάροχοι με τη σειρά τους θα πρέπει να αξιολογούν τις πληροφορίες αυτές που λαμβάνουν από τους εμπόρους και να διασφαλίζουν την αξιοπιστία τους (π.χ. διασταύρωση με τις εγγραφές στα εμπορικά μητρώα του εκάστοτε κράτους-μέλους)⁵¹. Σε περίπτωση, όμως, που ο ίδιος ο έμπορος έχει δώσει αναληθείς ή παραπλανητικές πληροφορίες όσον αφορά την ταυτότητά του, ο πάροχος της επιγραμμικής πλατφόρμας δεν φέρει απολύτως καμία ευθύνη, αντιθέτως η ευθύνη βαραίνει τον έμπορο⁵².

Παράλληλα, στο άρθρο 32 κατοχυρώνεται το δικαίωμα των καταναλωτών για ενημέρωση στην περίπτωση που οι πάροχοι λάβουν γνώση για προσφορά ή προώθηση παράνομου προϊόντος ή υπηρεσίας από τον έμπορο-χρήστη προς τους καταναλωτές. Ειδικότερα, εφόσον ο πάροχος διαθέτει τα στοιχεία των καταναλωτών, οι οποίοι είναι εμπλεκόμενοι στην συναλλαγή, οφείλει να τους ενημερώσει σχετικά με την παρανομία, την ταυτότητα του εμπόρου και τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής. Αν, ωστόσο, δεν διαθέτει στοιχεία επικοινωνίας θα πρέπει σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου να κοινοποιήσει τις ανωτέρω πληροφορίες στην επιγραμμική διεπαφή του.

Πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης

Οι πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες (VLOPs), όπως Instagram, TikTok, Facebook, YouTube, Twitter κτλ. και οι πολύ μεγάλες μηχανές αναζήτησης (VLOSEs), όπως Google Search, Bing, κλπ. εμπίπτουν στην κατηγορία ειδικότερων ρυθμίσεων που διατυπώνονται στα άρθρα 33 έως και 43 της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (Digital Services Act). Σύμφωνα με τα όσα ορίζει ο Κανονισμός, πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες ή μηχανές αναζήτησης θεωρούνται εκείνες, των οποίων οι μηνιαίοι ενεργοί

⁵⁰ Βλ. άρθρο 30 παρ.1

⁵¹ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 73

⁵² Βλ. άρθρο 30 παρ.2

αποδέκτες⁵³ ανέρχονται σε τουλάχιστον σαράντα πέντε (45) εκατομμύρια εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βέβαια, σε αυτή την κατηγορία δεν υπόκεινται οι εν λόγω πλατφόρμες αυτοδικαίως, αλλά μόνο έπειτα από απόφαση της Επιτροπής⁵⁴. Η απόφαση της Επιτροπής λαμβάνεται, είτε έπειτα από διαβούλευση με το οικείο κράτος-μέλος, είτε βάσει των πληροφοριών που παρέχει ο συντονιστής ψηφιακών υπηρεσιών της χώρας εγκατάστασης. Επίσης, η απόφαση αυτή δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εμβέλεια, η επιρροή και η συχνότατη χρήση αυτών των επιγραμμικών πλατφορμών και των μηχανών αναζήτησης συνεπάγονται ουσιαστικούς κοινωνικούς κινδύνους και καθιστούν αναγκαία τη διασφάλιση της διαφάνειας και της υπευθυνότητάς τους⁵⁵. Συνεπώς, εφόσον μια πλατφόρμα ή μια μηχανή αναζήτησης χαρακτηριστεί, έπειτα από απόφαση της επιτροπής, ως VLOP ή VLOSE αντίστοιχα, ο εκάστοτε πάροχος έχει δυνάμει του άρθρου 33 παρ. 5, 4 μήνες προκειμένου να συμμορφωθεί με την κείμενη νομοθεσία.

Στο άρθρο 34 αναφέρονται επιπρόσθετες ειδικές υποχρεώσεις, οι οποίες συνίστανται στον εντοπισμό, τον έλεγχο και την αξιολόγηση των κινδύνων που συνεπάγονται τα συστήματα και οι μηχανισμοί με τους οποίους λειτουργούν οι εν λόγω πλατφόρμες κατά την παροχή των υπηρεσιών τους. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση αυτή πρέπει να λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο και να επικεντρώνεται στην εκτίμηση των εξής κινδύνων: α) την με οποιονδήποτε τρόπο διάδοση παράνομου περιεχομένου δια της χρήσης των υπηρεσιών από τους αποδέκτες τους, β) τις πιθανές συνέπειες που μπορεί να συνεπάγεται η χρήση των υπηρεσιών σε θεμελιώδη δικαιώματα, όπως είναι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η προστασία της ιδιωτικότητας και της οικογενειακής ζωής, η προστασία των προσωπικών δεδομένων, η ελευθερία της έκφρασης κ.α. και όπως αυτά κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) τυχόν επιπτώσεις στο πολιτικό διάλογο, τις εκλογικές διαδικασίες και την δημόσια ασφάλεια και δ) τις πιθανές συνέπειες ως προς την δημόσια υγεία, την σωματική και ψυχική υγεία του ατόμου, καθώς και στην προστασία των ανηλίκων⁵⁶. Για την αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων το άρθρο 35 προτείνει ορισμένα μέτρα, τα οποία πρέπει να επιβάλλονται πάντα

⁵³ Ως «ενεργός αποδέκτης επιγραμμικής πλατφόρμας» ορίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 3 στ. ιστ του Κανονισμού ο «αποδέκτης της υπηρεσίας ο οποίος χρησιμοποιεί επιγραμμική πλατφόρμα είτε ζητώντας από την επιγραμμική πλατφόρμα να φιλοξενήσει πληροφορίες είτε εκτιθέμενος σε πληροφορίες που φιλοξενείται από την επιγραμμική πλατφόρμα και διαδίδεται μέσω της επιγραμμικής διεπαφής της» και ως «ενεργός αποδέκτης επιγραμμικής μηχανής αναζήτησης» ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 2 στ. ιζ του Κανονισμού ο « αποδέκτης της υπηρεσίας ο οποίος υποβάλλει ερώτημα στην επιγραμμική μηχανή αναζήτησης και εκτίθεται σε ευρετηριασμένες πληροφορίες που παρουσιάζονται στην επιγραμμική διεπαφή της».

⁵⁴ Βλ. άρθρο 33 παρ.4

⁵⁵ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 74

⁵⁶ Βλ. άρθρο 34 παρ.1

με τρόπο εύλογο και αποτελεσματικό και να είναι αναλογικά προς την οικονομική ισχύ του εκάστοτε παρόχου.

Συνεχίζοντας, το άρθρο 37 προβλέπει μια διαδικασία αξιολόγησης των πλατφορμών, η οποία επικεντρώνεται στη συμμόρφωση των επιγραμμικών πλατφορμών στις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τον Κανονισμό για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αλλά και ενδεχομένως από Κώδικες Δεοντολογίας και Πρωτόκολλα Διαχείρισης Κρίσεων⁵⁷ και προβλέπει τη διενέργεια ελέγχων από ανεξάρτητους ελεγκτές ετησίως και με δαπάνη των υπό αξιολόγηση πλατφορμών.

Τα άρθρα 36 και 38 έως και 40 αφορούν τις περιπτώσεις έκτακτων περιστάσεων που μπορεί να αποτελέσουν απειλή για την δημόσια ασφάλεια και υγεία στην Ένωση, την ενίσχυση της διαφάνειας στις επιγραμμικές διαφημίσεις, την υποβολή συστάσεων σε περιπτώσεις που αυτές είναι απαραίτητες και την παροχή πρόσβασης σε εποπτεύουσες αρχές στα δεδομένα των πλατφορμών. Τέλος, για την διασφάλιση της συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις του Κανονισμού, το άρθρο 41 υποχρεώνει τους παρόχους να διορίσουν ένα πρόσωπο ως *«ανεξάρτητο διοικητικό στέλεχος με διακριτή αρμοδιότητα»*.

⁵⁷ Βλ. άρθρα 45, 46 και 48

IV. Αξιολόγηση και επιπτώσεις του νέου νομοθετικού πλαισίου

A. Αξιολόγηση των νέων ρυθμίσεων

Σκοπός της εισαγωγής του νέου Κανονισμού για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες είναι, όπως έχει επισημανθεί επανειλημμένα, η κάλυψη του νομοθετικού κενού που εντοπίστηκε στον τομέα αυτό ως αποτέλεσμα των διαρκών και καταλυτικών εξελίξεων τις τεχνολογίας, ήτοι η αναζήτηση και η εφαρμογή ρυθμίσεων, οι οποίες θα είναι σε θέση να προστατέψουν τους αποδέκτες-χρήστες των ψηφιακών υπηρεσιών από τους κινδύνους που πολλές φορές η χρήση αυτών συνεπάγεται, να ενισχύσουν τη θέση του μέσου καταναλωτή, αλλά και να ενθαρρύνουν την τήρηση μιας πιο υπεύθυνης στάσης των παρόχων των εν λόγω υπηρεσιών, οι οποίοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον ψηφιακό κόσμο.

Στη θεωρία, έχει διατυπωθεί η άποψη, ότι η μεγαλύτερη διαφάνεια μπορεί να αποτελεί τη λύση στα προβλήματα που συνδέονται με την αυτονομία των καταναλωτών, αλλά και τον θεμιτό ανταγωνισμό, επιτρέποντας στους καταναλωτές να συνειδητοποιήσουν τις «φούσκες» πληροφόρησης και να αναζητήσουν και εναλλακτικά προϊόντα στην αγορά. Ειδικότερα, έμφαση έχει δοθεί στην ανάγκη της διαφάνειας για την ενδυνάμωση των καταναλωτών και την ενίσχυση της ικανότητάς τους να κατανοήσουν τους μηχανισμούς τους οποίους χρησιμοποιούν οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών αλλά και οι έμποροι προκειμένου να προωθήσουν τις υπηρεσίες και τα προϊόντα τους⁵⁸.

Ως εκ τούτου, η λεγόμενη Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες εισήγαγε μεταξύ άλλων, όπως παρουσιάστηκε αναλυτικά παραπάνω, υποχρεώσεις διαφάνειας όσον αφορά τα συστήματα συστάσεων (άρθρο 27), αλλά και την επιγραμμική διαφήμιση (άρθρο 26), ενώ επέβαλλε και την υποχρέωση σύνταξης εκθέσεων ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Ωστόσο, παρά τα σημεία, τα οποία ρυθμίζει ενδελεχώς ο Κανονισμός, αφήνει ανέγγιχτα ορισμένα ζητήματα. Από τη σκοπιά του δικαίου των καταναλωτών, ο Κανονισμός θα μπορούσε να είναι πιο «επιβλητικός», προβλέποντας αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα αναφορικά με τις παραπλανητικές πληροφορίες. Αντιθέτως, το πνεύμα του Κανονισμού και η προσέγγισή του, φαίνεται να εστιάζουν στην εναρμόνιση της διάδοσης ψευδών ειδήσεων, παραπλανητικών πληροφοριών και ρητορικής μίσους με το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου⁵⁹. Ωστόσο, οι

⁵⁸ N. Helberger κ.α. “Macro and Exogenous Factors in Computational Advertising: Key Issues and New Research Directions”(2020) 49 *Journal of Advertising* pp. 382 and 386, ανακτήθηκε από https://pure.uva.nl/ws/files/53919171/Macro_and_Exogenous_Factors_in_Computational_Advertising_Key_Issues_and_New_Research_Directions.pdf

⁵⁹ Christophe Busch/Vanessa Mak, “Putting the Digital Services Act into Context: Bridging the Gap between EU Consumer Law and Platform Regulation”, (2021) 10 *Journal of European Consumer and Market Law* 109, διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3933675

ψηφιακές αγορές και οι δημόσιες συζητήσεις συνιστούν ξεχωριστά ζητήματα που χρήζουν ξεχωριστής ρύθμισης και αντιμετώπισης και ως εκ τούτου θα ήταν καλύτερα να μην απευθύνεται η Πράξη σε όλους τους τύπους των πλατφορμών. Επιπλέον, είναι φανερό, ότι ως έχει ο Κανονισμός, λαμβάνει πολύ λίγο υπόψη τις ανάγκες των οικονομικών φορέων, ιδίως των μικρών εμπόρων, αλλά και την οικονομία των πλατφορμών. Επιγραμματικά, τα σημεία εκείνα που φαίνεται να μην αντιμετωπίζονται επαρκώς, αφορούν τη σχέση του Κανονισμού με το ήδη υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ, την ευθύνη των πλατφορμών για μη ασφαλή προϊόντα, την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των χρηστών-καταναλωτών, και τη σχέση του Κανονισμού με την προστασία των μικρών εμπόρων που χρησιμοποιούν επιγραμμικές πλατφόρμες.

Αναφέρθηκε και εισαγωγικά, ότι η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, όπως ορίζει και η ίδια στο σώμα της, συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά τις υφιστάμενες και ήδη ισχύουσες ρυθμίσεις που απορρέουν από άλλα ήδη ισχύοντα ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα. Συνεπώς, σκοπός του νομοθέτη δεν είναι να καταργήσει, αλλά να ενισχύσει το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τις Αιτιολογικές Σκέψεις, οι στόχοι του Κανονισμού είναι κατά κύριο λόγο η βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς⁶⁰ και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως είναι η ελευθερία της έκφρασης, της πληροφόρησης, της άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας⁶¹. Είναι παράδοξο, θα μπορούσε να πει κανείς, το γεγονός, ότι μεταξύ των στόχων αυτών δεν συγκαταλέγεται και η προστασία των καταναλωτών δεδομένου, ότι ο Κανονισμός σκοπεύει να συμπληρώσει τη νομοθεσία που αποτελεί μέρος του κεκτημένου της ΕΕ για τους καταναλωτές⁶². Η μόνο αναφορά της Πράξης στους καταναλωτές γίνεται σε σχέση με την «αύξηση επιλογών», υπό την ιδιότητά τους ως αποδέκτες υπηρεσιών των επιγραμμικών πλατφορμών. Ωστόσο, οι ακριβείς προθέσεις του νομοθέτη φαίνονται ασαφείς, καθώς η Πράξη φαίνεται να εστιάζει στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η παράλειψη, όσον αφορά τα οικονομικά δικαιώματα των καταναλωτών, τα οποία δεν εξετάζονται καθόλου είναι εντυπωσιακή, καθώς και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε συστήσει να περιλαμβάνει η Πράξη διατάξεις για την προστασία των καταναλωτών από παραπλανητικές πρακτικές των εμπόρων σε διαδικτυακές πλατφόρμες⁶³. Στην ουσία της, η Πράξη εισάγει μόνο επιπρόσθετους κανόνες στο υφιστάμενο δίκαιο της ΕΕ, ενώ θα μπορούσε αυτή να ήταν η ευκαιρία για την εισαγωγή καινοτόμων ρυθμίσεων προς μια πιο συνεκτική προσέγγιση του δικαίου όσον αφορά τις επιγραμμικές πλατφόρμες.

⁶⁰ Βλ. Αιτιολογικές σκέψεις 2 και 4

⁶¹ Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 3

⁶² Βλ. Αιτιολογική Σκέψη 10

⁶³ European Parliament, “*Recommendations to the Commission on the Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market*”, 2020/2018(INL), para G

Ζήτημα δημιουργείται και με την έλλειψη της διάκρισης μεταξύ επιγραμμικών και μη επιγραμμικών υπηρεσιών, πράγμα που έχει απασχολήσει και το ΔΕΕ σε αποφάσεις του σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Ειδικότερα, ο ορισμός που δίνει η εν λόγω Οδηγία για τους «παρόχους υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας» δεν ανταποκρίνεται στις πλατφόρμες εκείνες που συνδυάζουν μια επιγραμμική διεπαφή με την παροχή υπηρεσιών εκτός σύνδεσης. Παραδείγματα τέτοιων πλατφορμών είναι η Uber, FreeNow που παρέχουν υπηρεσίες ταξί, καθώς και η Airbnb που παρέχει υπηρεσίες ενοικίασης καλυμάτων. Κατά τη νομολογία, το «τεστ» που πραγματοποίησε το ΔΕΕ οδηγεί σε διαφορετικά αποτελέσματα για τις πλατφόρμες που λειτουργούν με βάση παρόμοια επιχειρηματικά μοντέλα.

Στην πράξη, οι πάροχοι υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο⁶⁴. Ως εκ τούτου, είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν πληροφορίες στους χρήστες (π.χ. όνομα, επωνυμία, στοιχεία επικοινωνίας κλπ.)⁶⁵. Παράλληλα υπόκεινται στο καθεστώς της ΕΕ για την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών και, συνεπώς, είναι ελεύθεροι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε ολόκληρη την ΕΕ και, με εξαίρεση ορισμένες περιπτώσεις⁶⁶, δεν μπορούν να τους επιβληθούν επιπρόσθετες υποχρεώσεις από τα κράτη-μέλη. Δέον να σημειωθεί, ότι τέτοιες εθνικές απαιτήσεις που παρεμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών επιτρέπονται μόνο, εάν είναι απαραίτητες για την προστασία ενός σκοπού δημόσιας τάξεως από αυτούς που απαριθμούνται στο άρθρο 3 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο⁶⁷ (π.χ. δημόσια ασφάλεια, υγεία, προστασία των καταναλωτών) ή εάν ο στόχος αυτός θίγεται ή κινδυνεύει να ματαιωθεί από τις ενέργειες ενός συγκεκριμένου παρόχου υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας και εφόσον τα επιβαλλόμενα εθνικά μέτρα τηρούν την αρχή της αναλογικότητας.

Καθίσταται σαφές, ότι η διάκριση μεταξύ επιγραμμικών πλατφορμών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο και εκείνων που δεν εμπίπτουν, οδηγεί σε άνισους όρους ανταγωνισμού. Και αυτό, διότι ορισμένες πλατφόρμες θα είναι ελεύθερες να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε ολόκληρη την ΕΕ χωρίς περιορισμούς, ενώ άλλες θα υπόκεινται στους εθνικούς κανονισμούς των κρατών-μελών. Αυτό ακριβώς υιοθετεί και το ΔΕΕ στις αποφάσεις του στις υποθέσεις Uber κατά Ισπανίας και Airbnb κατά Ιρλανδίας⁶⁸. Την ίδια νομολογία ασπάζεται και η υπό εξέταση Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες⁶⁹. Ειδικότερα, η σκέψη που ακολούθησε το ΔΕΕ στην υπόθεση Uber v Spain

⁶⁴ Βλ. Οδηγία 2000/31

⁶⁵ Βλ. άρθρα 5 και 14 της Οδηγίας 2000/31

⁶⁷ Βλ. Παράρτημα της Οδηγίας 2000/31, «Παρεκκλίσεις από το Άρθρο 3»

⁶⁸ ΔΕΕ C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi v Uber Systems Spain SL*, ΔΕΕ C-390/18 *Airbnb Ireland UC*

⁶⁹ Βλ. άρθρα 2 και 5 του Κανονισμού

αναφορικά με τον ως άνω διαχωρισμό είναι, ότι μια υπηρεσία δεν χαρακτηρίζεται ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, εάν αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μια συνολικής υπηρεσίας της οποίας το κύριο στοιχείο είναι μια υπηρεσία εκτός σύνδεσης, όπως ακριβώς συμβαίνει στην Uber. Το πότε ισχύει αυτό εξαρτάται από δύο παράγοντες: Αφενός η υπηρεσία να δημιουργεί μια νέα αγορά συνδέοντας χρήστες που διαφορετικά δεν θα είχαν βρεθεί μεταξύ τους, αφετέρου ο πάροχος υπηρεσιών να ασκεί αποφασιστική επιρροή στις συνθήκες υπό τις οποίες παρέχεται η εκτός σύνδεσης υπηρεσία⁷⁰.

Συγκεκριμένα στην περίπτωση της Uber, το Δικαστήριο διαπίστωσε, ότι η διαδικτυακή πλατφόρμα αποτελεί πράγματι μέρος ενός τέτοιου ολοκληρωμένου πακέτου υπηρεσιών, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός, ότι η Uber καθορίζει τη μέγιστη τιμή μιας διαδρομής και ασκεί έλεγχο της ποιότητας των οχημάτων, των οδηγών και της συμπεριφοράς τους. Αντίθετα έκρινε το ΔΕΕ στην υπόθεση της Airbnb v Ireland, όπου κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι η Airbnb δεν παρέχει υπηρεσία που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ενοικίασης καταλύματος, πληροί τις προϋποθέσεις του παρόχου υπηρεσιών κοινωνίας της πληροφορίας και μπορεί να επωφεληθεί από τις διατάξεις της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο⁷¹.

B. Ευθύνη για μη ασφαλή προϊόντα

Σαφείς και ξεκάθαροι κανόνες αναφορικά με την ευθύνη των πλατφορμών για προϊόντα μη ασφαλή θα μπορούσαν να ενισχύσουν την προστασία των καταναλωτών. Παρά το γεγονός, ότι η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες περιλαμβάνει ορισμένες ρυθμίσεις για την ασφάλεια των προϊόντων που προωθούνται σε επιγραμμικές πλατφόρμες, αυτές δεν αποτελούν μεγάλη πρόοδο.

Τον Οκτώβριο του 2020 και λίγο πριν παρουσιάσει η Επιτροπή την πρόταση για την Πράξη για τις Ψηφιακές υπηρεσίες, το Κοινοβούλιο ενέκρινε ορισμένες συστάσεις για την τελευταία. Συγκεκριμένα, σύστησε στην Επιτροπή να ενισχύσει το καθεστώς της ευθύνης για τις διαδικτυακές αγορές, ιδίως αναφορικά με τα μη ασφαλή προϊόντα⁷². Ειδικότερα, το Κοινοβούλιο πρότεινε, πως η Πράξη θα πρέπει να ρυθμίσει την ευθύνη των διαδικτυακών αγορών, όταν οι εν λόγω πλατφόρμες έχουν αποφασιστική επιρροή επί των προμηθευτών και των βασικών παραγόντων της οικονομικής δραστηριότητας και των συναλλαγών⁷³. Σύμφωνα

⁷⁰ C-434/15, παράγραφοι 39 και 40

⁷¹ Βλ. C-390/18 *Airbnb κατά Ιρλανδίας*

⁷² European Parliament, “*Recommendations to the Commission on the Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market*”, 2020/2018(INL), παρ. 61

⁷³ European Parliament, “*Recommendations to the Commission on the Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market*”, 2020/2018(INL), Παράρτημα, VI «Διαδικτυακές Αγορές»

με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η ευθύνη των διαδικτυακών αγορών που έχουν κυρίαρχη επιρροή, θα πρέπει να περιορίζεται μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που δεν υπάρχει κατασκευαστής, εισαγωγέας ή διανομέας εγκατεστημένος στην ΕΕ που να μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος.

Ωστόσο, η πρόταση αυτή του Κοινοβουλίου δεν υιοθετήθηκε στην Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Αντ' αυτού, η τελευταία ακολουθεί το μοντέλο της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Έτσι, ως γενικός κανόνας ισχύει, ότι οι πάροχοι επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης απαλλάσσονται από την ευθύνη για τυχόν παράνομο περιεχόμενο που έχει παρασχεθεί από τρίτους. Το άρθρο 5 παρ.2 του Κανονισμού που αναφέρεται σε αυτήν ακριβώς την ευθύνη είναι σχεδόν ταυτόσημο του άρθρου 14 παρ.1 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Μάλιστα, στη νομολογία του το ΔΕΕ διευκρίνισε, ότι το «ασφαλές λιμάνι» βάσει του άρθρου 14 της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο αναφέρεται μόνο στους επιγραμμικούς μεσάζοντες που διατηρούν μια ουδέτερη θέση μεταξύ πωλητών και αγοραστών και όχι σε εκείνους που έχουν έναν ενεργό ρόλο⁷⁴. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αναφέρεται στην εν λόγω διάκριση στην Αιτιολογική Σκέψη 18 χωρίς, ωστόσο, να παρέχει κάποια επιπλέον διευκρίνιση για το πως πρέπει να γίνεται αυτή η διάκριση.

Ενδιαφέρουσα προσθήκη στους υφιστάμενους κανόνες περί ευθύνης είναι η παράγραφος 3 του άρθρου 5. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η απαλλαγή από την ευθύνη δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις ευθύνης βάσει της νομοθεσίας περί προστασίας των καταναλωτών των αγορών B2C⁷⁵, εάν ο σχεδιασμός της αγοράς οδηγεί έναν μέσο καταναλωτή να πιστεύει, ότι οι πληροφορίες ή τα προϊόντα παρέχονται από τον ίδιο τον πάροχο ή από τρίτο μέρος που ενεργεί υπό την εξουσία ή τον έλεγχο του. Η διάταξη αυτή καθιστά σαφές, ότι η εφαρμογή των εξαιρέσεων ευθύνης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο μια ψηφιακή αγορά παρουσιάζεται στους καταναλωτές.

Η προσέγγιση αυτή, ωστόσο, θα μπορούσε να πει κανείς, ότι δημιουργεί μια νομική αβεβαιότητα, καθώς συνδυάζει την ήδη αμφιλεγόμενη έννοια των «ουδέτερων» και «ενεργών» πλατφορμών με την εξίσου αμφιλεγόμενη έννοια του «μέσου» καταναλωτή⁷⁶. Χρήσιμο θα ήταν και για λόγους ασφάλειας δικαίου, ένας κατάλογος ενδεικτικών κριτηρίων, τα οποία θα

⁷⁴ ΔΕΕ C-324/09 *L'Oréal SA and others v eBay International AG*, ΔΕΕ C-236/08, C-238/08 *Google France SARL and Google Inc. v Louis Vuitton Malletier SA*

⁷⁵ Συντομογραφία για τον όρο “Business-to-Consumer”, ο οποίος αναφέρεται στις συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών και είναι πλέον πιο γνωστός για τις διαδικτυακές συναλλαγές και ειδικότερα για το ηλεκτρονικό εμπόριο

⁷⁶ H. Schebesta and K. Purnhagen, “An Average Consumer Concept of Bits and Pieces”, in L de Almeida et al (eds), *The Transformation of Economic Law – Essays in Honour of Hans-W Micklitz* (Hart Publishing 2019) 13-28.

λαμβάνονται υπόψη για να προσδιοριστεί κατά πόσον ένας φορέας εκμετάλλευσης της αγοράς φαίνεται να ασκεί έλεγχο επί τρίτων πωλητών⁷⁷.

Επιπλέον, η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες δεν παίρνει σαφή θέση σχετικά με το εάν οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι βάσει των κανόνων περί ευθύνης για ζημίες που προκαλούνται από ελαττωματικά προϊόντα που πωλούνται από τρίτους πωλητές μέσω της ψηφιακής αγοράς. Είναι ευνόητο, ότι η Επιτροπή μπορεί να θέλει να αφήσει το ζήτημα αυτό για την επικείμενη αναθεώρηση της Οδηγίας για την ευθύνη των προϊόντων ή της Οδηγίας για τη γενική ασφάλεια των προϊόντων⁷⁸. Από την άλλη πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μείνει ήδη πίσω σε σχέση με τις πρόσφατες εξελίξεις του δικαίου περί ευθύνης σε άλλα μέρη του κόσμου.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα το ερώτημα κατά πόσον η Amazon μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για προϊόντα που πωλούνται από εμπόρους μέσω της πλατφόρμας της, αποτελεί αντικείμενο μιας σειράς δικαστικών αποφάσεων, αλλά και έντονης επιστημονικής συζήτησης. Ειδικότερα, ενώ το πρώτο κύμα δικαστικών αποφάσεων υιοθέτησε την επιχειρηματολογία της Amazon, κατά την οποία αυτή ήταν ένας απλώς διαμεσολαβητής και επομένως, δεν μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνη βάσει των κανόνων περί ευθύνης, το τελευταίο διάστημα παρατηρείται στροφή της νομολογίας⁷⁹. Τον Αύγουστο του 2020, στην υπόθεση *Bolger κατά Amazon*, Εφετείο στην Καλιφόρνια δέχτηκε ευθύνη της Amazon για μια ελαττωματική μπαταρία φορητού υπολογιστή που πωλήθηκε από έναν πωλητή του Amazon Marketplace και στάλθηκε από το εκάστοτε κέντρο εκπλήρωσης (fulfillment centre) της Amazon⁸⁰.

Από τη σκοπιά του ευρωπαϊκού δικαίου δεν είναι σαφές, εάν ο φορέας της διαδικτυακής πλατφόρμας θα μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνος ως εισαγωγέας κατά το άρθρο 3 παρ.2 της Οδηγίας για την ευθύνη για τα προϊόντα σε μια παρόμοια με την ως άνω περίπτωση. Τίθεται, όμως, το ερώτημα αν ο φορέας θα μπορούσε να προστατευθεί δυνάμει το άρθρου 5 της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Το εν λόγω, άρθρο, θα μπορούσε να πει κανείς, ότι προστατεύει τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών μόνο από την ευθύνη που σχετίζεται με τις πληροφορίες που αποθηκεύονται στο διαδίκτυο και όχι από την ευθύνη που σχετίζεται με τη συμμετοχή τους στη διανομή επικίνδυνων ή ελαττωματικών προϊόντων που λαμβάνει χώρα εκτός σύνδεσης.

⁷⁷ Christophe Busch/Vanessa Mak, “Putting the Digital Services Act into Context: Bridging the Gap between EU Consumer Law and Platform Regulation”, (2021) 10 *Journal of European Consumer and Market Law* 109, available at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3933675

⁷⁸ Βλ. Οδηγία ΕΟΚ 85/374 και Οδηγία ΕΕ 2023/988

⁷⁹ Για επισκόπηση της πρόσφατης νομολογίας των ΗΠΑ, βλ. S. Bender, “Product Liability’s Amazon Problem” [2021] 5 *Journal of Law and Technology at Texas*, ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3628921

⁸⁰ *Bolger v Amazon.com*, βλ. επίσης *Oberdorf v Amazon.com*

Αυτό βασίζεται στο ίδιο το γράμμα της διάταξης σύμφωνα με το οποίο οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας απαλλάσσονται από την ευθύνη «για τις αποθηκευμένες πληροφορίες» κατόπιν αιτήματος των χρηστών της πλατφόρμας. Ωστόσο, με την μη αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων και την απουσία σαφούς ρύθμισης η Πράξη για της Ψηφιακές Υπηρεσίες έχασε την ευκαιρία να αποσαφηνίσει την ευθύνη των επιγραμμικών αγορών.

Ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα αναφορικά με την ευθύνη των επιγραμμικών πλατφορμών είναι τα μέσα προστασίας που έχουν στη διάθεσή τους οι καταναλωτές απέναντι στις παραπλανητικές πληροφορίες και διαφημίσεις. Στην τριμερή σχέση που υφίσταται, ήτοι μεταξύ καταναλωτών, εμπόρων και διαδικτυακών πλατφορμών, συχνά δεν είναι εύκολο για τον καταναλωτή να αντιληφθεί ποιος είναι ο αντισυμβαλλόμενός τους, ούτε γνωρίζει ποια δικαιώματα έχει έναντι αυτού. Η Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές (Unfair Commercial Practices Directive)⁸¹ αποτελεί ένα μέσο προστασίας για την παραπλανητική πληροφόρηση ή την ολοκληρωτική έλλειψη αυτής, ωστόσο, είναι ασαφής η εφαρμογή της στις τριμερείς σχέσεις, καθώς δεν δίνει σαφή απάντηση στο ερώτημα, εάν ο πάροχος της πλατφόρμας μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για τις παραπλανητικές πληροφορίες που δημοσιεύουν οι επιχειρηματίες-χρήστες στον ιστότοπο της πλατφόρμας αφενός, και αφετέρου πως κατανέμονται τα καθήκοντα πληροφόρησης, αλλά και η ευθύνη στην τριμερή αυτή σχέση. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες προσθέτει ορισμένους νέους κανόνες στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, όπως είναι η επιβεβαίωση της ταυτότητας των εμπόρων από τις πλατφόρμες (“know your business customer”), αλλά ούτε αυτή λύνει το ανωτέρω πρόβλημα.

Εκτός αυτού, δεν βελτιώνει και τη διαθεσιμότητα των μέσων αποκατάστασης των καταναλωτών για τις ελλειπείς ή παραπλανητικές πληροφορίες που αναρτώνται στις πλατφόρμες. Κατά την προσέγγιση του Κανονισμού, η προστασία των καταναλωτών από τις ψευδείς πληροφορίες επιδιώκεται μέσω της υποχρέωσης των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών να γνωρίζουν τον «πελάτη» τους, εξασφαλίζοντας την ιχνηλασιμότητα των εμπόρων μέσω της επαλήθευσης της ταυτότητάς τους⁸². Συγκεκριμένα απαιτείται η καταγραφή των στοιχείων επικοινωνίας του εμπόρου, αντίγραφο των εγγράφων ταυτοποίησής τους, τα στοιχεία του τραπεζικού λογαριασμού του, καθώς και τον αριθμό εγγραφής του σε εμπορικό ή άλλο αντίστοιχο μητρώο. Προφανώς, οι πλατφόρμες θα πρέπει παράλληλα να διαμορφώνουν τις ιστοσελίδες τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία της ΕΕ για την προστασία των καταναλωτών⁸³.

⁸¹ Βλ. Οδηγία 2005/29/EK

⁸² Βλ. άρθρο 22 του Κανονισμού

⁸³ Σε αυτή την περίπτωση η ευθύνη βαρύνει τους εμπόρους, βλ. και Αιτιολογικές Σκέψεις 23 και 50 του Κανονισμού

Σύμφωνα με την Οδηγία «Εκσυγχρομισμού»⁸⁴, ο παρόχος της πλατφόρμας υποχρεούται να γνωστοποιήσει στους καταναλωτές, εάν ένας έμπορος ασκεί ή όχι επαγγελματική δραστηριότητα. Πρόκειται για ουσιώδη πληροφορία που αν παρέλειπε να παράσχει ο πάροχος θα συνιστούσε παραπλανητική παράλειψη. Την ίδια στιγμή, όμως, ο πάροχος δεν έχει υποχρέωση να διεξάγει ενεργό έλεγχο. Συνεπώς, ο πάροχος επιγραμμικής πλατφόρμας δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος από τους καταναλωτές για παραπλανητικές πληροφορίες που έχουν αναρτηθεί από τους επιχειρηματίες-χρήστες, εκτός εάν συντρέχουν περιστάσεις που καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο και μπορούν να αποδώσουν ευθύνες, όπως είναι για παράδειγμα το δίκαιο της αδικοπραξίας.

Ως εκ τούτου το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο αναθέτει την κύρια ευθύνη για την παροχή ορθών πληροφοριών αναφορικά με την ιδιότητά του στον επιχειρηματία-χρήστη. Ο πάροχος της πλατφόρμας μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος, εάν εν γνώσει του παραλείπει αυτές τις πληροφορίες⁸⁵, αλλά η διαθεσιμότητα των ενδίκων βοηθημάτων καθορίζεται από το εθνικό δίκαιο. Στο εθνικό δίκαιο θα πρέπει να ανατρέξει, επίσης, κανείς για να διασταυρώσει, αν η εκάστοτε αθέμιτη εμπορική πρακτική μπορεί πράγματι να αποδοθεί στον πάροχο της πλατφόρμας. Με λίγα λόγια, η παροχή ατομικών ενδίκων βοηθημάτων θα ενισχύσει την προστασία των καταναλωτών, στις περιπτώσεις εκείνες που ένας καταναλωτής παραπλανάται από τις πληροφορίες που αναρτώνται σε μια διαδικτυακή πλατφόρμα. Ακόμα και σε περιπτώσεις όπου ο πάροχος της πλατφόρμας δεν ήταν υπαίτιος, αλλά βασίστηκε σε ψευδείς πληροφορίες που παρείχε ο έμπορος-πελάτης του, η ευθύνη θα μπορούσε να δικαιολογηθεί. Οι καταναλωτές είναι το ασθενέστερο μέρος στις συναλλαγές που πραγματοποιούνται μέσω πλατφορμών -και όχι μόνο- και επιπλέον, σε αντίθεση με τον πάροχο της πλατφόρμας, δεν είναι σε θέση να επαληθεύσουν τις πληροφορίες που παρέχουν οι τρίτοι έμποροι. Δεν φαίνεται, λοιπόν, τόσο ανεπιεικές, να επιβληθεί μια αυστηρότερη ευθύνη στους παρόχους, χάριν της προστασίας των καταναλωτών.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να γίνει μια σύντομη αναφορά στη σχέση της Πράξης για της Ψηφιακές Υπηρεσίες με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/1150 για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης, καθώς μέσα από αυτήν αναδεικνύεται και πάλι ο προβληματισμός για το κανονιστικό πλαίσιο της Πράξης. Πιο συγκεκριμένα, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 αποσκοπεί στην ενίσχυση της δικαιοσύνης και της διαφάνειας στη σχέση μεταξύ διαδικτυακών πλατφορμών και επιχειρήσεων, οι οποίες είναι συχνά μικροί έμποροι που χρησιμοποιούν την

⁸⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2019/2161 όσον αφορά την καλύτερη επιβολή και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών (Modernisation Directive)

⁸⁵ Βλ. Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές

πλατφόρμα για να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό εν δυνάμει καταναλωτών-αγοραστών. Αν και ο Κανονισμός αυτός, ως ήδη υφιστάμενος κατά τη σύνταξη της Πράξης, αποτέλεσε πρότυπο, μεταξύ των δύο αυτών κανονιστικών κειμένων εντοπίζονται ορισμένες αλληλοεπικαλύψεις και ασυνέπειες.

Αυτό γίνεται κατ'αρχάς εμφανές από τις διατάξεις σχετικά με την διαχείριση καταγγελιών και την εξωδικαστική επίλυση διαφορών⁸⁶. Με την πρόβλεψη της υποχρέωσης θέσπισης ενός εσωτερικού συστήματος διαχείρισης καταγγελιών και ακολούθως μια διαδικασίας εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, φαίνεται πως η Πράξη ακολουθεί μια τάση προς τυποποίηση της διαδικασίας ελέγχου της ευθύνης των παρόχων υπηρεσιών διαμεσολάβησης⁸⁷. Αντίστοιχα, τα άρθρα 11 και 12 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/1150 απαιτούν από τους παρόχους υπηρεσιών διαμεσολάβησης εσωτερικό σύστημα διαχείρισης καταγγελιών και την εξασφάλιση διαδικασίας διαμεσολάβησης ως μέσο επίλυσης διαφορών.

Όμως, ενώ οι διατάξεις της Πράξης ισχύουν για όλους ανεξαιρέτως τους χρήστες της πλατφόρμας, οι διατάξεις του Κανονισμού 2019/1150 ισχύουν μόνο για τις επιχειρήσεις που προσφέρουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες τους μέσω της αντίστοιχης πλατφόρμας. Η μερική επικάλυψη του πεδίου εφαρμογής των δύο νομοθετικών κειμένων γεννά το ερώτημα, αν η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες και ο Κανονισμός 2019/1150 εφαρμόζονται παράλληλα ή εάν ο τελευταίος υπερισχύει ως ειδικότερος. Το άρθρο 2 παρ.5 στ. ζ της Πράξης δεν δίνει την απάντηση, καθώς ορίζει, ότι η ισχύς της δεν θίγει την ισχύ λοιπών υφιστάμενων κανόνων και, συνεπώς, θα μπορούσε να σημαίνει, ότι οι δύο Κανονισμοί εφαρμόζονται παράλληλα. Αυτό, όμως, θα είχε ως αποτέλεσμα μια επιχείρηση της οποίας, για παράδειγμα, ο λογαριασμός χρήστη απενεργοποιούνταν προσωρινά από τον πάροχο της πλατφόρμας, να μπορούσε να κινήσει με δύο τρόπους την διαδικασία καταγγελίας, που θα υπόκεινται σε δύο διαφορετικά σύνολα κανόνων. Πιο λογικό θα ήταν σε αυτή την περίπτωση να δοθεί προτεραιότητα στην εφαρμογή του Κανονισμού 2019/1150, ως ειδικότερου.

Ένα ακόμα σημείο στο οποίο φαίνεται να αλληλεπικαλύπτονται οι δύο Κανονισμοί αυτό της διαφάνειας στην αλγοριθμική διαδικασία που χρησιμοποιείται για την κατάταξη των αποτελεσμάτων που εμφανίζονται. Το άρθρο 27 του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 απαιτεί από τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες (VLOPs) να γνωστοποιούν τις κύριες παραμέτρους που χρησιμοποιούνται στα συστήματα συστάσεων. Επιπλέον, πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα επιλογής χρήσης του συστήματος συστάσεων χωρίς να υφίσταται κάποιο ενεργό προφίλ

⁸⁶ Βλ. άρθρα 17 και 18 του Κανονισμού 2022/2065/ΕΕ

⁸⁷ C. Busch, "The P2B Regulation (EU) 2019/1150: Towards a "procedural turn" in EU platform regulation?" [2020] ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3686103, βλ. επίσης R. Van Loo, "Federal Rules of Platform Procedure, University of Chicago Law Review" ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3576562.

χρήστη. Ο ορισμός των συστημάτων συστάσεων του άρθρου 2 της Πράξης είναι ευρύς, ώστε να καλύπτει και τις αυτοματοποιημένες κατατάξεις προϊόντων και γενικότερων αποτελεσμάτων αναζήτησης που εμφανίζονται από μια μηχανή αναζήτησης. Συνεπώς, το άρθρο 27 επικαλύπτεται από το άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/1150, το οποίο επιβάλλει επίσης υποχρεώσεις διαφάνειας ως προς την κατάταξη των αποτελεσμάτων αναζήτησης.

Ως προς τον τομέα της διαφάνειας, εντοπίζονται μερικές ακόμα επικαλύψεις ειδικά ως προς τις απαιτήσεις κατάταξης προϊόντων και αποτελεσμάτων αναζήτησης που εισήχθησαν με την Οδηγία Εκσυγχρονισμού. Οι νέες αυτές διατάξεις επιδιώκουν διαφορετικούς ρυθμιστικούς σκοπούς. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/1150 αποσκοπεί στην προώθηση της δικαιοσύνης και της διαφάνειας στις σχέσεις μεταξύ των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών και των εμπόρων-χρηστών. Στην προσπάθεια αυτή, η γνώση των κύριων παραμέτρων που χρησιμοποιούνται από την εκάστοτε πλατφόρμα για την κατάταξη είναι απαραίτητη για τις επιχειρήσεις που θέλουν να βελτιώσουν την κατάταξή τους προκειμένου να προσαρμόσουν την καταχώριση του προωθούμενου προϊόντος. Αντιθέτως, οι απαιτήσεις διαφάνειας βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 αποσκοπούν πρωτίστως στην προστασία των καταναλωτών από παραπλανητικές κατατάξεις. Η σύγκυση ενισχύεται αν ληφθούν υπόψη και τυχόν εθνικοί κανόνες διαφάνειας⁸⁸. Είναι, επομένως, προφανές, ότι υφίσταται σημαντική ανάγκη για εναρμόνιση προκειμένου να αποφευχθεί μια υπερβολή των ρυθμιστικών κανόνων για την διαφάνεια στις αλγοριθμικές διαδικασίες.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για τη ρύθμιση των επιγραμμικών πλατφορμών, παρά την απουσία προβλέψεων για τους καταναλωτές και τους μικρούς εμπόρους. Διευκρίνιση πρέπει να δοθεί και ως προς το περιεχόμενο της έννοιας των «υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας», καθώς ο ορισμός αυτός καθορίζει και το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Τέλος, φαίνεται, ότι η Πράξη εισάγει ένα πλέγμα διατάξεων σε ένα ήδη υφιστάμενο ρυθμιστικό πλαίσιο, υποβάλλοντας τις πλατφόρμες και τους χρήστες τους σε περισσότερα και διαφορετικά καθεστάτα υποχρεώσεων, κάτι που δημιουργεί την ανάγκη για αναπροσαρμογή προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή μεταξύ του κεκτημένου της ΕΕ στον τομέα του δικαίου των καταναλωτών και των διαδικτυακών πλατφορμών.

⁸⁸ Βλ. για παράδειγμα Medienstaatsvertrag (MStV) vom 14.–28. April 2020, <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/MStV/true>

Γ. Νομικές συνέπειες και συμμόρφωση

Ο Κανονισμός 2022/2065 στην ουσία εκσυγχρονίζει και αποσαφηνίζει κανόνες που τέθηκαν σε εφαρμογή το 2000 με την Οδηγία 2000/31/ΕΕ. Καθώς οι διαδικτυακές πλατφόρμες εισέρχονται όλο και περισσότερο στην καθημερινή ζωή, οι κανόνες αυτοί επιδιώκουν να καταστήσουν την διαδικτυακή επαφή ασφαλέστερη διασφαλίζοντας την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων, ήτοι των χρηστών, των εμπόρων και των παρόχων. Κάθε νομοθετική μεταβολή ή καινοτομία, ωστόσο, διαπλάθει ένα νέο κανονιστικό πλαίσιο ή τροποποιεί το ήδη υφιστάμενο και, συνεπώς, είναι απαραίτητο να αξιολογείται τόσο ως προς τα θετικά στοιχεία της, όσο και ως προς τα στοιχεία εκείνα που ενδεχομένως εγείρουν προβληματισμούς ή ασάφειες.

1. Αντίκτυπος στους χρήστες

Κατ' αρχάς, με την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών θα πρέπει να γνωρίζουν τους επιχειρηματίες-χρήστες τους και συγκεκριμένα ποιος έμπορος πωλεί το εκάστοτε προϊόν ή την εκάστοτε υπηρεσία. Με τον τρόπο αυτό θα διευκολυνθεί ο εντοπισμός των «δόλιων» εμπόρων, ήτοι αυτών που προωθούν στο καταναλωτικό κοινό παράνομα ή ελλειψωματικά προϊόντα και υπηρεσίες και θα ενισχυθεί η προστασία των αγοραστών-καταναλωτών.

Επιπλέον, με την υποχρέωση θέσπισης μηχανισμού εσωτερικών καταγγελιών, οι αγοραστές-καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα να αναφέρουν τυχόν παράνομο περιεχόμενο, αλλά και να αμφισβητούν τις αποφάσεις των παρόχων των επιγραμμικών πλατφορμών σχετικά με την αφαίρεση του περιεχόμενου τους ή την προσωρινή απαγόρευση πρόσβασης στην πλατφόρμα. Οι πλατφόρμες, εξάλλου, είναι υποχρεωμένες να γνωστοποιούν τις αποφάσεις που λαμβάνουν και να παρέχουν αντίστοιχη αιτιολογία ως προς τους παράγοντες που οδήγησαν στη λήψη της κάθε απόφασης. Αν και, όπως θα φανεί παρακάτω, ο μηχανισμός αυτός παρουσιάζει ασυνέπειες, δεν παύει να αποτελεί μια διέξοδο για την προστασία των καταναλωτών, που αποτελούν συνήθως το ασθενέστερο μέρος στη συναλλακτική σχέση.

Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες προβλέπει ρυθμίσεις προκειμένου όλοι οι παράγοντες του διαδικτυακού περιβάλλοντος να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της διακίνησης παράνομου περιεχομένου και προώθησης παράνομων ή επικύνδυνων προϊόντων και υπηρεσιών. Πέραν της ιχνηλάτησης των εμπόρων από τις πλατφόρμες, οι τελευταίες υποχρεούνται να αφαιρέσουν το παράνομο περιεχόμενο που τυχόν εντοπιστεί, αποκλείοντας την περαιτέρω προώθηση του στους αγοραστές. Έτσι, εξασφαλίζεται ένα διαφανές, αξιόπιστο

και πάνω από όλα ασφαλές περιβάλλον για το καταναλωτικό κοινό, καθώς οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τις πλατφόρμες καταχρηστικά και όχι κατά τρόπο σύμφωνο με τον Κανονισμό θα αποθαρρύνονται από την πώληση των προϊόντων ή των υπηρεσιών τους. Επιπλέον, οι επιγραμμικές πλατφόρμες υποχρεούνται να οργανώσουν τις επιγραμμικές διεπαφές τους με τρόπο που να εξασφαλίζει τη συμμόρφωσή τους στην υποχρέωση ενημέρωσης των καταναλωτών, ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο παραπληροφόρησής τους.

Τον πυρήνα, πάντως, της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, αποτελεί η προστασία της ελευθερίας της έκφρασης. Για τον λόγο αυτό, οι κανόνες κατά του παράνομου περιεχομένου έχουν διαμορφωθεί με μεγάλη προσοχή και κατά τρόπο που να διασφαλίζουν την ελευθερία της έκφρασης, παρέχοντας μάλιστα και το δικαίωμα προσφυγής σε περίπτωση που υπάρξει ανεπαρκής ή υπερβολική αφαίρεση περιεχομένου. Οι χρήστες, μπορούν να προσβάλλουν τις αποφάσεις των παρόχων των επιγραμμικών πλατφορμών, ακόμα και όταν αυτές βασίζονται στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της πλατφόρμας, είτε υποβάλλοντας καταγγελία απευθείας στην πλατφόρμα⁸⁹, είτε να εκκινήσουν διαδικασία εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς ή ακόμα και να προσφύγουν στο δικαστήριο.

Χάριν της ενίσχυσης των διαφανών διαδικασιών, η Πράξη προτείνει και κανόνες για τη διαφάνεια των αποφάσεων περί ελέγχου του περιεχομένου και επομένως, οι χρήστες-καταναλωτές θα είναι σε θέση να αντιληφθούν πως οι πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες επηρεάζουν την κοινωνία αλλά και την οικονομία, μέσω εκθέσεων ελέγχου που θα κοινοποιούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα αλλά και ανεξάρτητης έρευνας.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες έχει διαμορφωθεί έτσι, ώστε να βρίσκεται σε πλήρη συμμόρφωση με υφιστάμενους κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως αυτοί αποτυπώνονται στα νυν ισχύοντα νομοθετικά κείμενα⁹⁰, συμπεριλαμβανομένου, φυσικά, και του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΓΚΠΔ).

2. Αντίκτυπος στις επιχειρήσεις

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065, αφορά τους παρόχους υπηρεσιών διαμεσολάβησης, ήτοι τους παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου, υπολογιστικού νέφους, ανταλλαγής μηνυμάτων, καθώς και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι υπηρεσίες αυτές είτε μεταδίδουν, είτε αποθηκεύουν το περιεχόμενο που παρέχεται από τρίτους χρήστες. Οι επιγραμμικές πλατφόρμες αποτελούν υποκατηγορία των υπηρεσιών φιλοξενίας και για αυτές προβλέπονται ειδικές

⁸⁹ Βλ. παραπάνω για την υποχρέωση θέσπισης μηχανισμού εσωτερικής διαχείρισης καταγγελιών

⁹⁰ Βλ. Οδηγία 2022/58/ΕΚ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες

υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας, όπως παρουσιάστηκε αναλυτικά παραπάνω. Επιπρόσθετοι κανόνες προβλέπονται και για τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης, καθώς αυτές ασκούν σημαντική επιρροή στην κοινωνία και την οικονομία.

Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς, καθώς καθιερώνει ένα σαφές και διαφανές νομοθετικό πλαίσιο για τις διαδικτυακές επιχειρήσεις. Όσον αφορά τις επιγραμμικές υπηρεσίες διαμεσολάβησης και κυρίως τις επιγραμμικές πλατφόρμες, η εφαρμογή των νέων κανόνων μειώνει σημαντικά το κόστος συμμόρφωσης, καθώς εναρμονίζει 27 διαφορετικά καθεστώτα για την ψηφιακή αγορά. Αυτό, θα αποτελέσει σημαντική διευκόλυνση για τις νεοσύστατες και επεκτεινόμενες επιχειρήσεις, καθώς θα μπορέσουν να επεκταθούν και πέραν της χώρας καταγωγής-εγκατάστασής τους και να ανταγωνιστούν πολύ μεγάλες επιχειρήσεις με ισχυρή θέση στην αγορά.

Βέβαια, ο Κανονισμός ωφελεί και τις λοιπές επιχειρήσεις, καθώς διαθέτουν πρόσβαση σε αποτελεσματικά εργαλεία για την επισήμανση διακίνησης παράνομου περιεχομένου ή παράνομων δραστηριοτήτων που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στον κλάδο τους. Παράλληλα, μπορούν να προσφύγουν σε όργανα εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών ή και απευθείας στην ίδια την πλατφόρμα σε περίπτωση αναιτιολόγητης αφαίρεσης των προϊόντων ή των υπηρεσιών τους από την πλατφόρμα, κάτι που προστατεύει τις νόμιμες επιχειρήσεις και τους εμπόρους. Φυσικά, μπορούν να προβαίνουν και οι ίδιοι σε εθελοντικούς ελέγχους ή να λαμβάνουν μέτρα για τον περιορισμό της διάδοσης ή τον αποκλεισμό παράνομου περιεχομένου προκειμένου να προστατευτούν από τυχόν νομική ευθύνη.

Μάλιστα, ο Κανονισμός διασφαλίζει την αναλογικότητα των «συνεπειών» που συνεπάγεται το νέο νομοθετικό καθεστώς, καθώς προβλέπει ασύμμετρες υποχρεώσεις για κάθε είδος διαδικτυακού μεσάζοντα ανάλογα με τις υπηρεσίες που προσφέρουν και το μέγεθός τους. Έτσι, υπάρχουν μεν κοινές υποχρεώσεις για όλους τους παρόχους υπηρεσιών διαμεσολάβησης, αλλά προβλέπονται επιπρόσθετες και ουσιώδεις υποχρεώσεις για τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες λόγω του μεγέθους, της επιρροής που ασκούν στους χρήστες και των κινδύνων που συχνά τις συνοδεύουν.

Όσον αφορά τις κυρώσεις που μπορεί να επιβληθούν σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους νέους κανόνες, προϋποτίθεται συνεργασία σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, ο νέος μηχανισμός επιβολής θα εποπτεύει τον τρόπο με τον οποίο οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών διαμεσολάβησης προσαρμόζουν τη λειτουργία και τα συστήματά τους στις νέες συνθήκες. Τα κράτη-μέλη από την πλευρά τους θα πρέπει να διορίσουν έναν «συντονιστή ψηφιακών υπηρεσιών». Πρόκειται στην ουσία για μια ανεξάρτητη αρχή, η οποία είναι αρμόδια να ασκεί εποπτεία στις ενδιάμεσες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένες στο εκάστοτε κράτος μέλος και να συντονίζει την επικοινωνία με ειδικές τομεακές αρχές έχοντας

την δυνατότητα να επιβάλλει κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων των προστίμων. Το είδος των κυρώσεων καθορίζει κάθε κράτος μέλος μόνο του, αρκεί φυσικά να είναι αναλογικές προς τη σοβαρότητα του παραπτώματος και να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις που ορίζει ο Κανονισμός. Για τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, εποπτική αρμοδιότητα έχει η Επιτροπή, η οποία μπορεί, σε ιδιαίτερα σοβαρές περιπτώσεις, να επιβάλει και πρόστιμο που ανέρχεται έως και το 6% του παγκόσμιου κύκλου εργασιών ενός παρόχου⁹¹. Οι κυρώσεις που μπορούν να επιβληθούν δεν είναι μόνο πρόστιμα, αλλά τόσο ο συντονιστής όσο και η Επιτροπή μπορούν να απαιτήσουν και την ανάληψη άμεσης δράσης σε επείγουσες περιπτώσεις που μπορεί να επίκειται σοβαρή βλάβη. Τέλος, για πλατφόρμες που λειτουργούν δόλια ή παράνομα και κατ' εξακολούθηση δεν συμμορφώνονται με τον Κανονισμό, είναι δυνατή η προσφυγή στο δικαστήριο με αίτημα την προσωρινή αναστολή της υπηρεσίας τους.

3. Αντίκτυπος στα κράτη-μέλη

Οι προσπάθειες που έχουν καταβάλει τα κράτη-μέλη τα τελευταία έτη και ιδίως η ανάληψη δράσης προς όφελος του περιορισμού της διακίνησης του παράνομου περιεχομένου κυρίως σε πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες δεν έχουν υπάρξει ιδιαίτερος αποτελεσματικές. Επιπλέον, η εθνική – συνήθως μη συντονισμένη-δράση λειτουργεί εις βάρος των νεοσύστατων και των μικρών διαδικτυακών επιχειρήσεων, καθώς δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις λόγω του μεγάλου κόστους συμμόρφωσης. Με τη θέσπιση ενός ενιαίου νομοθετικού πλαισίου και εναρμόνισης των κανόνων, ιδιώτες και επιχειρήσεις θα βρίσκονται υπό μεγαλύτερη προστασία.

Όπως έχει φανεί, η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες συνιστά ένα σύνολο κανόνων για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό σημαίνει, ότι όλοι οι πολίτες της ΕΕ (αγοραστές-καταναλωτές, έμποροι-επιχειρηματίες) έχουν τα ίδια δικαιώματα, ενιαία προστασία, ενώ οι κανόνες θα ισχύουν οι ίδιοι κανόνες για όλες τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Η τυποποίηση των διαδικασιών και κυρίως η θέσπιση μηχανισμού καταγγελιών και προσφυγών, αλλά και αναφοράς του παράνομου περιεχομένου, στον οποίο έχουν όλοι ίδια πρόσβαση, πέραν του ότι διασφαλίζει θεμελιώδη δικαιώματα, καθιστά εύρυθμη τη λειτουργία του συστήματος αντιμετώπισης των κινδύνων που συνοδεύουν την αλληλεπίδραση με το διαδίκτυο. Παράλληλα, ίδιο θα είναι και το πρότυπο διαφάνειας για τα συστήματα ελέγχου του περιεχομένου.

Αναφέρθηκε και παραπάνω, ότι για την εποπτεία της εφαρμογής των κανόνων, τα κράτη-μέλη πρέπει να διορίσουν τους λεγόμενους «συντονιστές ψηφιακών υπηρεσιών», οι

⁹¹ Βλ. άρθρο 52 παρ.3 του Κανονισμού

οποίοι είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια του εκάστοτε κράτους-μέλους. Η ανεξάρτητη αυτή αρχή, πρέπει να ανταπεξέρχεται σε αυστηρές απαιτήσεις, όσον αφορά την αμερόληπτη και διαφανή εκπλήρωση των καθηκόντων της. Με λίγα λόγια, ο συντονιστής ψηφιακών υπηρεσιών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για τη συνοχή και την ενιαία εφαρμογή των κανόνων. Τα καθήκοντα των συντονιστών περιλαμβάνουν πρωτίστως τη συνεργασία τους στο ευρωπαϊκό συμβούλιο ψηφιακών υπηρεσιών, που έχει το ρόλο ανεξάρτητης συμβουλευτικής ομάδας. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να υποστηρίζει την προσπάθεια των κρατών-μελών με την ανάρτηση εκθέσεων, την παροχή συστάσεων ή ακόμα και τον συντονισμό κοινών ερευνών των συντονιστών. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η Επιτροπή στο πλαίσιο εποπτείας των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών, όπου και εδώ οι συμβουλές και η συνεργασία των συντονιστών ψηφιακών υπηρεσιών είναι απαραίτητη.

Όσον αφορά το ρόλο της Επιτροπής στην εποπτεία των πλατφορμών γενικότερα, πρέπει να διευκρινιστεί, ότι κατ' αρχήν η διασφάλιση της συμμόρφωσης στον Κανονισμό αποτελεί υποχρέωση των εθνικών αρχών των κρατών-μελών. Παρόλα αυτά, οι συντονιστές ψηφιακών υπηρεσιών μπορούν να παραπέμψουν κάποιο ζήτημα στην Επιτροπή, εφόσον κρίνεται απαραίτητη η συμβολή της για την επίλυσή του. Με τη σειρά της, η Επιτροπή θα αναλάβει δράση για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με την Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες και τις συναφείς υποχρεώσεις που απορρέουν από το εθνικό ή ενωσιακό δίκαιο, αφού πρώτα λάβει γνώση της χώρας εγκατάστασης του παρόχου υπηρεσιών. Σε περιπτώσεις παραβάσεων κατ' εξακολούθησίν και κατόπιν σύστασης του συμβουλίου των συντονιστών ψηφιακών υπηρεσιών, η Επιτροπή δύναται να κινεί διαδικασίες κατά των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών, διασφαλίζοντας την ταχεία παρέμβαση σε υποθέσεις που επηρεάζουν ολόκληρη την Ένωση και ενέχουν σοβαρούς κινδύνους που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης ακριβώς λόγω των τεχνικών και κοινωνικών ζητημάτων που γεννούν οι μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες.

V. Σύγκριση με τη Διεθνή Πραγματικότητα

A. Σύγκριση με τη νομοθεσία των Ηνωμένων Πολιτειών

Το ζήτημα της ρύθμισης των επιγραμμικών πλατφορμών δεν αποτελεί αντικείμενο συζήτησης μόνο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά ο διάλογος σε αυτό τον τομέα είναι υπερατλαντικός, φυσικό επόμενο, καθώς είναι γνωστό πως το διαδίκτυο δεν γνωρίζει σύνορα. Παρά το γεγονός, ότι η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες είναι ευρωπαϊκό νομοθέτημα και ως εκ τούτου έχει εφαρμογή μόνο στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει μεγάλο ενδιαφέρον η διερεύνηση της επίδρασης που μπορεί να έχει ένα τέτοιο κείμενο στην άλλη πλευρά του ατλαντικού, αλλά και η σύγκριση με το εκεί ισχύον νομοθετικό καθεστώς για τις επιγραμμικές πλατφόρμες.

Λαμβάνοντας κανείς υπόψη την Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες αφενός και την προσέγγιση των ΗΠΑ στη ρύθμιση των διαδικτυακών πλατφορμών αφετέρου, μπορεί να εντοπίσει ήδη κάποιες διαφορές ως προς τη φιλοσοφία και τους στόχους εκάστης προσπάθειας. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες έχει ως κύριο στόχο την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών στο διαδίκτυο, την ενίσχυση της διαφάνειας και την ρύθμιση της ευθύνης των παρόχων των ψηφιακών πλατφορμών. Αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ασφαλούς, αξιόπιστου, και διαφανούς περιβάλλοντος, καθορίζοντας για αυτό το σκοπό αυστηρούς κανόνες για τη λειτουργία των επιγραμμικών πλατφορμών και την ευθύνη των παρόχων τους.

Η προσέγγιση των ΗΠΑ επικεντρώνεται περισσότερο στην προώθηση της ελευθερίας του λόγου και της καινοτομίας⁹². Βασικό νομοθετικό κείμενο ρυθμίζον τις επιγραμμικές πλατφόρμες είναι το “Communications Decency Act” «Πράξη περί ευπρέπειας των επικοινωνιών» και μάλιστα η 230^η ενότητα του νόμου αυτού, η οποία αφορά την προστασία των πλατφορμών από την ευθύνη για το περιεχόμενο που δημοσιεύουν οι χρήστες τους, καθώς τους παρέχει τη δυνατότητα να διαχειρίζονται το περιεχόμενο χωρίς να αντιμετωπίζουν νομικές συνέπειες.

Όσον αφορά τις νομικές υποχρεώσεις των πλατφορμών, όπως έχει αναδειχθεί, η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες επιβάλλει σαφείς υποχρεώσεις στους παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών, οι οποίες μάλιστα κλιμακώνονται ανάλογα με το μέγεθος των πλατφορμών, το είδος των υπηρεσιών που παρέχουν και το ρόλο που διαδραματίζουν στην αγορά. Οι

⁹² Βλ. E. Goldman, “*The United States’ Approach to Platform Regulation*”, Santa Clara University-School of Law, [2023], ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4404374

υποχρεώσεις αυτές αφορούν μεταξύ άλλων, την διασφάλιση της διαφάνειας, την αφαίρεση παράνομου περιεχομένου, την αξιολόγηση συστημικών κινδύνων και την επαρκή ενημέρωση και πληροφόρηση για τις επιγραμμικές διαφημίσεις.

Στις ΗΠΑ, ο νόμος προστατεύει τους παρόχους από την ευθύνη αναφορικά με το περιεχόμενο που διαδίδεται από τους χρήστες, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει υποχρέωση διαγραφής του παράνομου περιεχομένου, εκτός αν αυτό παραβιάζει συγκεκριμένους ομοσπονδιακούς νόμους (π.χ. για την πειρατεία ή την παιδική πορνογραφία). Οι πλατφόρμες έχουν, βέβαια την ευχέρεια να αφαιρούν το περιεχόμενο κατά την κρίση τους, αλλά δεν υποχρεούνται να ακολουθούν αυστηρούς κανόνες διαφάνειας ή αξιολόγησης κινδύνων, όπως επιβάλλει η ΕΕ.

Άλλο ένα σημείο διαφορετικής προσέγγισης αφορά την εφαρμογή του νόμου και τις συναφείς κυρώσεις σε περίπτωση παράβασής του. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 προβλέπει αυστηρές κυρώσεις για τις πλατφόρμες που δεν συμμορφώνονται με τις προβλεπόμενες υποχρεώσεις, οι οποίες μάλιστα μπορούν να φτάσουν μέχρι και στην επιβολή προστίμου έως και το 6% του παγκόσμιου κύκλου εργασιών τους. Εξουσία για την επιβολή κυρώσεων και απαιτήσεις προς συμμόρφωση έχουν και οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές κάθε κράτους-μέλους.

Αντιθέτως, στις ΗΠΑ δεν προβλέπονται ιδιαίτερες κυρώσεις ακριβώς λόγω της ενότητας 230 (Section 230) που προστατεύει σημαντικά τους παρόχους ψηφιακών υπηρεσιών. Οι πλατφόρμες αντιμετωπίζουν κυρίως κυρώσεις από ομοσπονδιακές αρχές για παραβιάσεις που σχετίζονται με παραπλανητικές διαφημίσεις, την προστασία των καταναλωτών και τον σεβασμό της ιδιωτικότητας. Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει αντίστοιχος μηχανισμός με αυτόν που προβλέπεται στην Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες για την επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις διαφάνειας ή αξιολόγησης κινδύνων.

Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, καταρχήν δεν περιορίζει την ελευθερία του λόγου στην προσπάθεια προώθησης της διαφάνειας και της ευθύνης των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών. Ωστόσο, δεν παύουν να υπάρχουν ανησυχίες, ότι η αυστηρότητα από την οποία χαρακτηρίζονται οι ρυθμίσεις του Κανονισμού θα μπορούσε να οδηγήσει σε υπερβολικό έλεγχο του περιεχομένου. Το νομοθετικό σημείο αναφοράς των ΗΠΑ αποτελεί θεμέλιο για την ελευθερία του λόγου στο διαδίκτυο και προστατεύει για τον λόγο αυτό τις πλατφόρμες από τυχόν νομικές ευθύνες. Η προστασία αυτή επιτρέπει στις πλατφόρμες να μην θέτουν περιορισμούς στην ελεύθερη έκφραση, ωστόσο την ίδια στιγμή μπορεί εύκολα να οδηγήσει σε ανεπαρκή αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και της διακίνησης παράνομου περιεχομένου.

Είναι φανερό, ότι τα δύο νομοθετήματα διαπνέονται από διαφορετική φιλοσοφία παρά το γεγονός, ότι το αντικείμενό τους παραμένει η ρύθμιση της λειτουργίας και παροχής των ψηφιακών υπηρεσιών. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες επιδιώκει να θεσπίσει κανόνες που θα προστατεύουν τους χρήστες-καταναλωτές και θα ενισχύσουν την εμπιστοσύνη τους στο διαδίκτυο, διασφαλίζοντας παράλληλα τον υγιή ανταγωνισμό και την καινοτομία. Η νομοθεσία των Ηνωμένων Πολιτειών από την άλλη πλευρά, επικεντρώνεται στην ελαχιστοποίηση των ρυθμίσεων σχετικά με την προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, αφήνοντας τους τομείς αυτούς καθώς και τη διαχείριση του περιεχομένου περισσότερο στις ίδιες τις πλατφόρμες .

Με βάση όσα ειπώθηκαν ανωτέρω καθίσταται σαφές, πως η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη θέση σε ισχύ του Κανονισμού 2022/2065, είναι πιο παρεμβατική και εστιάζει στην δημιουργία ενός ασφαλούς και διαφανούς ψηφιακού περιβάλλοντος. Η νομοθεσία των ΗΠΑ, πάλι, προσφέρει μεγαλύτερη ελευθερία στις πλατφόρμες, καθώς τις προστατεύει από νομικές ευθύνες και ενθαρρύνει την αυτορρύθμισή τους, συχνά, όμως, σε βάρος της προστασίας των χρηστών-καταναλωτών. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις φανερώνουν τις διαφορετικές αξίες που πρεσβεύουν και τις προτεραιότητες που έχουν οι δύο νομοθετικές τάξεις, με την ΕΕ να στοχεύει στην προστασία του καταναλωτικού κοινού και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και τις ΗΠΑ να προωθούν την ελευθερία του λόγου και την οικονομική ανάπτυξη.

B. Διεθνής Ισχύς της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες

Είναι προφανές, ότι τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής καταβάλλουν προσπάθειες για να περιορίσουν τη δύναμη των μεγάλων διαδικτυακών πλατφορμών. Οι υποχρεώσεις διαφάνειας έχουν αναδειχθεί ως βασικό εργαλείο για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες υποστηρίζεται, ότι δημιουργεί, τουλάχιστον εν μέρει, ένα παγκόσμιο καθεστώς διαφάνειας⁹³, γεγονός που αποτελεί αφορμή για διατλαντικούς διαλόγους και συνεργασία, όσον αφορά τη διακυβέρνηση των πλατφορμών.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, αρκετά μέλη του Κογκρέσου έχουν προτείνει νομοσχέδια, όπως είναι το Platform Accountability and Transparency Act, Social Media Data Act, Digital Services Oversight ή Safety Act και το Kids Online Safety Act, τα οποία επιδιώκουν να

⁹³ Βλ. N. Helberger, P. Samuelson, “*The Digital Services Act as a Global Transparency Regime*”, [2024], ανακτήθηκε από <https://verfassungsblog.de/the-digital-services-act-as-a-global-transparency-regime/>

ενισχύσουν τις υποχρεώσεις διαφάνειας στις πρακτικές εντοπισμού και περιορισμού του παράνομου περιεχομένου των πλατφορμών, στην επιγραμμική διαφήμιση, αλλά και τις εγγυήσεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών. Μέχρι στιγμής, ωστόσο, κανένα από τα νομοσχέδια αυτά δεν έχει τεθεί σε ισχύ.

Ο κύριος φορέας που έχει αναλάβει την ρύθμιση των επιγραμμικών πλατφορμών στις ΗΠΑ είναι η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (Federal Trade Commission), η οποία έχει και την εξουσία να απαιτεί διαφάνεια από πλατφόρμες, αλλά και μεγάλες εταιρείες, όταν αυτές ασκούν αθέμιτες ή παραπλανητικές πρακτικές. Ο πρόεδρος της επιτροπής, μάλιστα, έχει την ευχέρεια να εκδίδει «εκτελεστικά διατάγματα», περιεχόμενο των οποίων είναι η καθιέρωση διαφανών διαδικασιών από τους προγραμματιστές τεχνολογίας.

Ωστόσο, με την έναρξη ισχύος του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προπορευτεί των ΗΠΑ, έχοντας ενισχύσει τις διαφανείς διαδικασίες κατά τη χρήση ή αποθήκευση δεδομένων και περιεχομένου που παρέχουν οι χρήστες της πλατφόρμας. Μεταξύ των υποχρεώσεων που επιβάλλει η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες περιλαμβάνονται εκείνες που απαιτούν την κατάρτιση εκθέσεων διαφάνειας αναφορικά με τις πρακτικές ελαχιστοποίησης του παράνομου περιεχομένου, την κατάρτιση εκθέσεων ελέγχου, καθώς και νέοι κανόνες για την πρόσβαση στα δεδομένα από τις ρυθμιστικές αρχές.

Αν και η Πράξη εστιάζει γεωγραφικά στα κράτη-μέλη της ΕΕ, ορισμένες από τις διατάξεις για τη διαφάνεια θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη διασφάλιση της διαφάνειας των επιγραμμικών πλατφορμών σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι υποχρεώσεις διαφάνειας που επιβάλλει η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες θα μπορούσαν να χωριστούν σε τέσσερις κατηγορίες.: Πρώτον, σε υποχρεώσεις διαφάνειας που απευθύνονται στους καταναλωτές, κατά δεύτερον σε υποχρεώσεις υποβολής εκθέσεων και πρόσβασης σε πληροφορίες από τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τρίτον σε δικαιώματα πρόσβασης στα δεδομένα και τέλος σε υποχρεώσεις συμβολής σε βάσεις δεδομένων πληροφοριών που απευθύνονται στο κοινό.

Στην πρώτη κατηγορία, οι διαδικτυακές πλατφόρμες υποχρεούνται ουσιαστικά να παρέχουν στους χρήστες-αγοραστές τους ορισμένους τύπους πληροφοριών, όπως ορίζουν τα άρθρα 26 και 27. Αυτές οι υποχρεώσεις αφορούν συνήθως το σύνολο των χρηστών. Υπάρχουν, ωστόσο ορισμένα «δικαιώματα» διαφάνειας που απευθύνονται σε ορισμένους καταναλωτές και συνήθως αυτούς που έχουν αγοράσει ένα προϊόν ή μια υπηρεσία που είναι παράνομη και σύμφωνα με το άρθρο 32 οι διαδικτυακές πλατφόρμες οφείλουν να ενημερώνουν τον καταναλωτή, όταν αντιληφθούν, ότι το προϊόν που απέκτησαν μέσω της πλατφόρμας είναι παράνομο. Το άρθρο 16 παρ. 5 απαιτεί από τις πλατφόρμες να ενημερώνουν τους χρήστες, ότι

το περιεχόμενο το οποίο έχουν «αναρτήσει» στην πλατφόρμα, έχει αφαιρεθεί. Οι κανόνες αυτοί, που κατ' αρχήν προορίζονται να ωφελήσουν τους καταναλωτές που είναι εγκατεστημένοι στην ΕΕ και δεν ισχύουν ή τουλάχιστον δεν μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα εκτός της ΕΕ, μπορούν ενδεχομένως να ωφελήσουν και τους μη Ευρωπαίους καταναλωτές, εάν οι επιγραμμικές πλατφόρμες δεν περιορίσουν αυτά τα επιπρόσθετα δικαιώματα διαφάνειας μόνο στους καταναλωτές εντός ΕΕ και μέσω του «αποτελέσματος των Βρυξελλών» (“Brussels effect”). Επιπλέον, στις περισσότερες από αυτές τις διατάξεις δεν υπάρχει καμία διατύπωση που να αποκλείει την εφαρμογή τους σε καταναλωτές που βρίσκονται εκτός ΕΕ.

Παραδείγματα της δεύτερης κατηγορίας υποχρεώσεων, ήτοι των υποχρεώσεων υποβολής εκθέσεων, είναι οι εξουσίες του «συντονιστή ψηφιακών υπηρεσιών» δυνάμει του άρθρου 51, αλλά και τα άρθρα 5 και 67 του Κανονισμού, που παρέχουν στην Επιτροπή ερευνητικές εξουσίες όσον αφορά τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης. Ο Κανονισμός απαιτεί περαιτέρω από τις επιγραμμικές πλατφόρμες, να συντάσσουν ετησίως εκθέσεις σχετικά με τη συμμόρφωσή τους σε αυτόν και να τις υποβάλλουν στις ρυθμιστικές αρχές της ΕΕ, εφόσον τους ζητηθεί, για να μπορούν οι τελευταίες να παρακολουθούν τον βαθμό στον οποίο οι πλατφόρμες έχουν συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις. Το άρθρο 37 απαιτεί από τις επιγραμμικές πλατφόρμες να επωμίζονται τα έξοδα για την πρόσληψη ελεγκτών, οι οποίοι θα αξιολογούν την συμμόρφωσή τους με τις υποχρεώσεις του Κανονισμού, ενώ παράλληλα οι εν λόγω ελεγκτές θα μπορούν να έχουν ελεύθερη πρόσβαση τα δεδομένα που τους είναι απαραίτητα για την αποτελεσματική διενέργεια του ελέγχου. Η αλήθεια είναι, ότι ο Κανονισμός δεν προβλέπει, ότι οι έλεγχοι αυτοί θα είναι διαθέσιμοι στην Επιτροπή ή στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές, αλλά η λογική επιβάλλει, ότι θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτούς, εάν δεν ήταν ικανοποιημένες από τις ετήσιες εκθέσεις της εκάστοτε επιγραμμική πλατφόρμες.

Εκθέσεις πρέπει να συντάσσουν, σύμφωνα με το άρθρο 42 και οι πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και μηχανές αναζήτησης σχετικά με την αξιολόγηση των συστημικών κινδύνων και τα μέτρα μετριασμού του παράνομου περιεχομένου. Η Επιτροπή και οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές των χωρών στις οποίες είναι εγκατεστημένοι οι πάροχοι αυτών των πλατφορμών μπορούν να ζητήσουν από τους τελευταίους να παρέχουν τις σχετικές εκθέσεις και στις ευρωπαϊκές αρχές. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι τι γίνεται στην περίπτωση που ρυθμιστικές αρχές άλλων χωρών ενδιαφέρονται να αποκτήσουν πρόσβαση στις ετήσιες αυτές εκθέσεις που ο Κανονισμός απαιτεί από τις επιγραμμικές πλατφόρμες. Το άρθρο 40 ορίζει, ότι πρόσβαση στις εκθέσεις έχουν οι ρυθμιστικές αρχές μόνο για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης με τον Κανονισμό. Αν, λοιπόν, η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου των ΗΠΑ

ζητούσε πρόσβαση στις ετήσιες εκθέσεις των επιγραμμικών πλατφορμών για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις ΗΠΑ, λογικό είναι η Επιτροπή να μην είχε αντίρρηση, καθώς στην ουσία πρόκειται για αίτημα λήψης αντιγράφων που αφορούν την συμμόρφωση με τον Κανονισμό. Μια τέτοια διευκόλυνση θα ήταν ιδιαίτερα θετική κυρίως στην περίπτωση που η Επιτροπή θέλει να πετύχει το «αποτέλεσμα των Βρυξελλών» θέτοντας ένα ρυθμιστικό πρότυπο που θα πρέπει να ακολουθήσουν και άλλα έθνη.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι σύμφωνα πάλι με το άρθρο 42 του Κανονισμού, οι πληροφορίες αξιολόγησης του συστημικού κινδύνου πρέπει να είναι προσβάσιμες και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης τρεις (3) μήνες μετά την υποβολή των εκθέσεων των πλατφορμών στις ευρωπαϊκές αρχές. Παρόλα αυτά θα πρόκειται για επεξεργασμένη μορφή, καθώς ο Κανονισμός ορίζει, ότι οι πάροχοι των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών και μηχανών αναζήτησης μπορούν να αφαιρέσουν ορισμένα σημεία που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν εμπιστευτικές πληροφορίες ή να προκαλέσουν κινδύνους για την ασφάλεια ή να βλάψουν με οποιοδήποτε άλλο τρόπο τις επιχειρήσεις στις οποίες αντιστοιχούν οι δημοσιοποιημένες εκθέσεις. Αυτό σημαίνει, βέβαια, ότι από την ποσότητα και την ποιότητα της «παράλειψης» των πληροφοριών από τις εκθέσεις θα εξαρτηθεί η χρησιμότητα αυτών για τις εκτός ΕΕ ρυθμιστικές αρχές. Με τι σειρά τους οι επιγραμμικές πλατφόρμες και οι μηχανές αναζήτησης δεν θα πρέπει να επεξεργάζονται τις εκθέσεις σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καθίσταται κατ' ουσίαν μάταιη η πρόσβαση των «ξένων» αρχών στις πληροφορίες που παρέχουν.

Η τρίτη κατηγορία αφορά τα δικαιώματα πρόσβασης σε δεδομένα, τα οποία είναι απαραίτητα για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της συμμόρφωσης στον Κανονισμό. Έτσι, δίδεται ένα βαθύτερο επίπεδο πρόσβασης που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της ασυμμετρίας της πληροφόρησης μεταξύ των πλατφορμών και του κοινωνικού συνόλου. Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί⁹⁴, ότι τα συνεχώς διευρυνόμενα σύνολα δεδομένων και πληροφοριών που παρέχονται μέσω των συναλλαγών αποτελούν σημαντική πηγή διαμόρφωσης αντίληψης για την εκάστοτε κοινωνία ακόμα και αν στην πράξη χρησιμοποιούνται από τις πλατφόρμες μόνο για λειτουργικούς σκοπούς. Επιπλέον, σύμφωνα με τους υποστηρικτές αυτής της άποψης, βασική προϋπόθεση για τη δημόσια λογοδοσία στην οποία υπόκεινται οι πάροχοι των επιγραμμικών πλατφορμών είναι «*η θεσμοθέτηση αξιόπιστων διεπαφών πληροφόρησης μεταξύ των ψηφιακών πλατφορμών και τις κοινωνίας με επίκεντρο την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος*». Η πρόσβαση στα δεδομένα δυνάμει του άρθρου 40 της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες θα μπορούσε να δημιουργήσει μια τέτοια διεπαφή,

⁹⁴ Βλ. B. Rieder, J. Hofmann, “Towards platform observability” [2020], <https://policyreview.info/articles/analysis/towards-platform-observability>

έτσι ώστε να μπορούν να ζητήσουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά, πέρα από την Επιτροπή και τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές ανεξάρτητοι ερευνητές προκειμένου να αξιολογήσουν τη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις του Κανονισμού.

Ειδικότερα, το άρθρο 40 του Κανονισμού προβλέπει, ότι οι ερευνητές θα υποβάλλουν προτάσεις στις ρυθμιστικές αρχές προσδιορίζοντας τους παρόχους των επιγραμμικών υπηρεσιών, τα δεδομένα στα οποία θέλουν να έχουν πρόσβαση συνοδευόμενα από ένα ερευνητικό σχέδιο. Ακολούθως, οι συντονιστές των ψηφιακών υπηρεσιών θα «ελέγχουν» τους ερευνητές βάσει των κριτηρίων που ορίζονται στο άρθρο 40 παρ.8. Αφού ολοκληρωθεί ο έλεγχος, οι συντονιστές θα ενημερώνουν τις αντίστοιχες πλατφόρμες σχετικά με τη δυνατότητα του ερευνητή να έχει πρόσβαση στα δεδομένα. Μεταξύ των κριτηρίων ελέγχου που διεξάγουν οι συντονιστές περιλαμβάνονται η ανεξαρτησία του ερευνητή από εμπορικά συμφέροντα, οι πηγές χρηματοδότησης της έρευνας, η ικανότητα συμμόρφωσης με τους κανόνες ασφάλειας και εμπιστευτικότητας, η πρόθεση διεξαγωγής έρευνας για τους σκοπούς που ορίζονται στο άρθρο 40 παρ.4 . Προκειμένου να αποκτήσουν την πρόσβαση, οι ερευνητές πρέπει να συμφωνήσουν να δημοσιεύσουν τα αποτελέσματα της μελέτης τους δωρεάν και εντός εύλογου διαστήματος από την ολοκλήρωση του ερευνητικού τους έργου. Ως εκ τούτου τα αποτελέσματα της έρευνας θα είναι δημόσια και διαθέσιμα σε όλους όσοι ενδιαφέρονται σχετικά με τη συμμόρφωση στην Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες.

Οι ερευνητές περιορίζονται ως προς τον σκοπό για τον οποίο μπορούν να ζητήσουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά, η έρευνα δηλαδή είναι δυνατή μόνο στον βαθμό που συμβάλλει στην επιβολή του Κανονισμού. Η πρακτική αυτή δημιουργεί, ωστόσο, ερωτήματα σχετικά με τον ρόλο που θα πρέπει να διαδραματίζουν οι ερευνητές στην επιβολή της νομοθεσίας, αλλά και σχετικά με την προστασία της ακαδημαϊκής ανεξαρτησίας τους κατά την προσπάθεια συνδυασμού των απαιτήσεων του Κανονισμού με τον τρόπο που διεξάγεται και αξιολογείται η ακαδημαϊκή έρευνα.

Από τη διατύπωση των διατάξεων του άρθρου 40, τα δικαιώματα πρόσβασης των ερευνητών στα δεδομένα μπορεί να είναι και διαθέσιμα σε ερευνητές εκτός της ΕΕ. Εξάλλου, είναι σχεδόν βέβαιο, ότι θα υπάρξουν ερευνητές από τις ΗΠΑ που θα ήθελαν να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα, καθώς δεν υπάρχουν ισοδύναμοι κανόνες πρόσβασης σε δεδομένα κατά την αμερικανική νομοθεσία. Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες δεν ορίζει ποιοι ερευνητές δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα ή ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούν για τον σκοπό αυτό, αλλά παραπέμπει στο άρθρο 2 παρ.1 της Οδηγίας ΕΕ 2019/790 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, οι ερευνητές πρέπει να είναι συνδεδεμένοι με κάποιον ερευνητικό οργανισμό

(π.χ. πανεπιστήμιο, ερευνητικό ινστιτούτο ή κάποια άλλη οντότητα της οποίας κύριος σκοπός είναι η διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας σε μη κερδοσκοπική βάση ή στο πλαίσιο εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος και αναγνωρίζεται από ευρωπαϊκό κράτος-μέλος). Δεν αναφέρεται πουθενά ρητώς, ότι το πανεπιστήμιο ή ο ερευνητικός φορέας πρέπει να βρίσκονται εντός της ΕΕ, ενώ ούτε το άρθρο 40 παρ.8 αναφέρει, ότι οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να απαρρίψουν την αίτηση πρόσβασης σε δεδομένα στην περίπτωση που προέρχεται από μη ευρωπαϊκούς οργανισμούς.

Πάντως, είναι προς τος συμφέρον της ΕΕ να είναι το άρθρο 40 ανοιχτό και σε μη Ευρωπαίους ερευνητές. Και αυτό διότι, σημαντικό μέρος της έρευνας που έχει διεξαχθεί αναφορικά με τον έλεγχο των πλατφορμών προέρχεται από τις ΗΠΑ. Η αξιοποίηση της εκτεταμένης τεχνογνωσίας, αλλά και της εμπειρίας των εκτός ΕΕ ερευνητών για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης με την Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες θα ήταν προς το συμφέρον της Ένωσης.

Η τέταρτη κατηγορία κανόνων διαφάνειας περιλαμβάνει την υποχρέωση των πλατφορμών να δημοσιοποιούν αριθμένες πληροφορίες σε βάσεις δεδομένων και αρχεία διαφημίσεων⁹⁵. Έτσι, οι πάροχοι των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών και πολύ μεγάλων μηχανών αναζήτησης υποχρεούνται να διαθέτουν σε συγκεκριμένο τμήμα της επιγραμμικής διεπαφής τους ένα αρχείο -με δυνατότητα αναζήτησης- που περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο των επιγραμμικών εμπορικών και πολιτικών διαφημίσεων. Αυτές οι πληροφορίες συνίστανται στο πρόσωπο ή στην οντότητα για λογαριασμό της οποίας γίνεται η διαφήμιση ή πλήρωσε για την παρουσίαση της διαφήμισης, το κοινό στο οποίο απευθυνόταν και τα αποτελέσματα, στα οποία στόχευε, καθώς και τον συνολικό αριθμό των αποδεκτών⁹⁶.

Παράλληλα, όλες ανεξαιρέτως οι πλατφόρμες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού οφείλουν να δημοσιεύουν εκθέσεις σχετικά με τους λόγους που τους οδήγησαν να προβούν σε μέτρα περιορισμού και ελαχιστοποίησης του περιεχομένου τους, Οι εκθέσεις αυτές αποστέλλονται στην Βάση Δεδομένων Διαφάνειας την οποία διαχειρίζεται η Επιτροπή⁹⁷ και πρέπει να περιλαμβάνουν ειδικότερα πληροφορίες σχετικά με το είδος των περιορισμών μετριασμού του περιεχομένου που έχουν υιοθετήσει, καθώς και τους λόγους και τις συνθήκες που επηρέασαν τη λήψη αυτής της απόφασης. Για την ενίσχυση της διαφάνειας των

⁹⁵ Παραδείγματα είναι τα αρχεία διαφημίσεων που προβλέπονται στο άρθρο 39 του Κανονισμού

⁹⁶ Βλ. M. Drunen, A. Noroozian “*How to design data access for researchers: A legal and software development perspective*”, [2024], ανακτήθηκε από <https://www.ivir.nl/publications/how-to-design-data-access-for-researchers-a-legal-and-software-development-perspective/>

⁹⁷ Βλ. άρθρο 17 και 24 παρ.5 του Κανονισμού

επιγραμμικών πλατφορμών δημιουργήθηκε από την Επιτροπή η Βάση Δεδομένων για τους Όρους και τις Προϋποθέσεις (Terms and Conditions). Οι επιγραμμικές πλατφόρμες χρησιμοποιούν τους Όρους και τις Προϋποθέσεις για τους εγγεγραμμένους χρήστες τους θέτοντας κατ'ουσίαν τους δικούς κανόνες για την αλληλεπίδραση των χρηστών με την πλατφόρμα αλλά και μεταξύ τους. Αυτό λειτουργεί ως μια μορφή αυτορρύθμισης, όπου η πλατφόρμα ασκεί έλεγχο στο ψηφιακό της περιβάλλον, συχνά ανεξάρτητα από τους εξωτερικούς κυβερνητικούς μηχανισμούς.

Στόχος της βάσης δεδομένων είναι να παρέχει στο κοινό περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το «νομικό τοπίο». Αυτή τη στιγμή η βάση δεδομένων περιλαμβάνει 790 Όρους και Προϋποθέσεις από περισσότερους από 290 πάροχους επιγραμμικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των όρων παροχής υπηρεσιών, των πολιτικών απορρήτου, αλλά και των όρων των προγραμματιστών. Όλες αυτές οι πηγές πληροφοριών που δημιουργήθηκαν και συντηρούνται στην ΕΕ θα είναι διαθέσιμες σε όποιον στον κόσμο θέλει να έχει πρόσβαση σε αυτές⁹⁸.

Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες είναι ένα φιλόδοξο βήμα προς την καθιέρωση ενός παγκόσμιου καθεστώτος διαφάνειας. Όπως φάνηκε από την ανάλυση που προηγήθηκε, μεγάλο μέρος των υποχρεώσεων διαφάνειας που επιβάλλει ο Κανονισμός δεν περιορίζεται στις ευρωπαϊκές ρυθμιστικές αρχές, τους καταναλωτές και τους ερευνητές. Τα οφέλη από τη διαφάνεια μπορούν να είναι αμοιβαία για τις ρυθμιστικές αρχές τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ. Αλλωστε, η εν δυνάμει επέκταση των παρατηρητών συμμόρφωσης μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα επωφελής για την ΕΕ λόγω της εμπειρογνομοσύνης και των γνώσεων των φορέων εκτός της Ένωσης.

Η προσέγγιση του Κανονισμού από τη σκοπιά της επίτευξης παγκόσμιας διαφάνειας, προωθεί την ανάγκη για περισσότερο διεθνή συντονισμό και συμμετοχή στη διακυβέρνηση των πλατφορμών. Στο νέο αυτό ψηφιακό ρυθμιστικό πλαίσιο, υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους οι ενδιαφερόμενοι εκτός ΕΕ- ρυθμιστικές αρχές και κοινωνία των πολιτών- μπορούν να συμμετάσχουν διαδραματίζοντας τον δικό τους ρόλο στη διακυβέρνηση των επιγραμμικών πλατφορμών της ΕΕ. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ. 3 της Πράξης, οι ρυθμιστικές αρχές μπορούν να καλούν τα «ενδιαφερόμενα μέρη» και «κάθε άλλο τρίτο μέρος που αποδεικνύει έννομο συμφέρον» να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις επικείμενες ενέργειες γραπτώς και να συμμετέχουν γενικότερα στην διαδικασία ρύθμισης του

⁹⁸ Βλ. N. Helberger, P. Samuelson, “*The Digital Services Act as a Global Transparency Regime*”, [2024], ανακτήθηκε από <https://verfassungsblog.de/the-digital-services-act-as-a-global-transparency-regime/>

πλαisiού λειτουργίας των πλατφορμών. Επιπλέον, δεν πρέπει να λησμονηθεί το γεγονός, ότι δεν υπάρχει καμία αναφορά στο νομοθετικό κείμενο που να αποκλείει μη ευρωπαϊκές ρυθμιστικές αρχές, όπως η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου, από το να έχουν ενεργή συμμετοχή στις διαβούλευσης περί επιβολής υποχρεώσεων στους παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών.

Ο Κανονισμός για τις Ψηφιακές Αγορές (Digital Markets Act) παρέχει επίσης το δικαίωμα σε «κάθε τρίτο ενδιαφερόμενο μέρος» να ενημερώνει την αρμόδια εθνική ρυθμιστική αρχή ή και την Επιτροπή «κάθε πρακτική ή συμπεριφορά από τους διαχειριστές που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος Κανονισμού», στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 27 της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Παράλληλα και η Ευρωπαϊκή Πράξη για την Ελευθερία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (European Media Freedom Act) προβλέπει ρητά στο άρθρο 16 τη δυνατότητα του Συμβουλίου να συνεργάζεται και να επικοινωνεί με ρυθμιστικές αρχές τρίτων χωρών, ενώ εισάγει και τον «θεσμό» των «διαρθρωμένων» διαλόγων που είναι και αυτοί ανοικτοί σε φορείς και στην κοινωνία των πολιτών εντός και εκτός ΕΕ⁹⁹.

Ενδιαφέρον έχει και η Πρόταση Κανονισμού για την Τεχνητή Νοημοσύνη, η οποία κατά παρόμοιο τρόπο προβλέπει τη συνεργασία και τον συντονισμό ανάμεσα σε ευρωπαϊκές αρχές και διεθνείς οργανισμούς¹⁰⁰. Ο σχεδιαζόμενος συμβουλευτικός φορέας και η επιστημονική ομάδα θα είναι, επίσης, ανοικτοί σε όλους, ανεξαρτήτως τόπου εγκατάστασης, σύμφωνα με το άρθρο 58, δίνοντας τους κατά αυτό τον τρόπο την ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά στην περαιτέρω εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τη ρύθμιση της Τεχνητής Νοημοσύνης. Άλλο ένα ρυθμιστικό πεδίο της Πράξης για την Τεχνητή Νοημοσύνη το οποίο είναι ανοικτό και σε ενδιαφερόμενους εκτός ΕΕ, αφορά τη «διεθνή τυποποίηση» στον τομέα της Τεχνητής Νοημοσύνης, με την έννοια, ότι οι φορείς που συμμετέχουν στην διαδικασία εναρμόνισης πρέπει να συμβάλλουν στην ενίσχυση της παγκόσμιας συνεργασίας στον τομέα της τυποποίησης και να λαμβάνουν υπόψη τα υφιστάμενα διεθνή πρότυπα στον τομέα της Τεχνητής Νοημοσύνης¹⁰¹, αλλά να έχουν και ρόλο στο πλαίσιο συνεργασιών μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ όπως είναι το Συμβούλιο Εμπορίου και Τεχνολογίας της ΕΕ και ΗΠΑ (Trade and Technology Council).

Η απάντηση στο ερώτημα, εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες κινείται προς την επίτευξη του «αποτελέσματος των Βρυξελλών», μάλλον είναι θετική αν λάβει κανείς υπόψη, ότι κατά την άποψη των ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αρχών

⁹⁹ Βλ. άρθρο 16 του Κανονισμού 2024/1083/ΕΕ

¹⁰⁰ Βλ. άρθρο 58 της Πρότασης για την Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη

¹⁰¹ Βλ. και άρθρο 40 της Πρότασης για την Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη

αφενός οι παγκόσμιες πλατφόρμες θα τηρούν και θα εξάγουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα κατά τη λειτουργία τους, αφετέρου θα υπάρξει μια ώθηση προς τη δημιουργία παγκόσμιων μηχανισμών ελέγχου, αξιολόγησης και διακυβέρνησης υπό την ηγεσία της ΕΕ με την θέσπιση υποχρεώσεων διαφάνειας, συνεργασίας, κωδίκων δεοντολογίας και συντονισμού.

Σαφώς, ο νέος αυτός Κανονισμός βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο και οι κανονιστικές κουλτούρες της ΕΕ, των ΗΠΑ και άλλων εθνών είναι διαφορετικές. Αναπόφευκτες θα είναι μάλλον και συγκρούσεις σχετικά με τις επιβαρύνσεις και το κόστος συμμόρφωσης στους νέους κανόνες, ενώ επιπτώσεις θα έχει το νέο καθεστώς στον ανταγωνισμό και στην καινοτομία στον κλάδο της τεχνολογίας. Σε κάθε περίπτωση, το συμπέρασμα είναι, ότι το καθεστώς που εισάγεται με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2022/2065 δεν εισάγει περιορισμούς ως προς τους φορείς που μπορούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία παρακολούθησης της πρακτικής εφαρμογής του και της υιοθέτησης παρόμοιων πρακτικών προς επίτευξη της διαφάνειας.

VI. Συμπεράσματα

Με βάση όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, καθίσταται σαφές, ότι το Διαδίκτυο και η τεχνολογία γενικότερα, διανύουν μια εμφανώς ταχεία εξελικτική πορεία που επηρεάζει σημαντικά την κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική πραγματικότητα. Η χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής έχει «εισβάλει» δυναμικά στην καθημερινότητά μας, καθιστώντας εφικτή την γρήγορη, άμεση και αποτελεσματική επικοινωνία και διάδοση της πληροφορίας ανεξαρτήτως τόπου και χρόνου. Αυτή η νέα ηλεκτρονική πραγματικότητα απαιτεί εκσυγχρονισμό, ανανέωση και ενίσχυση των ρυθμιστικών κανόνων χάριν της εξασφάλισης ενός αξιόπιστου και ασφαλούς ψηφιακού περιβάλλοντος. Η έγκριση και η εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 αντικατοπτρίζει την προσπάθεια που καταβάλλει η Ένωση να ακολουθήσει το όραμα της «Ψηφιακής Δεκαετίας»¹⁰².

Η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες στοχεύει στην αναθεώρηση και τον εξορθολογισμό του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τις επιγραμμικές υπηρεσίες, μέσω της διαμόρφωσης ενός συνόλου κανόνων με ενιαία εφαρμογή εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά το γεγονός, ότι ο Κανονισμός αυτός αποτελεί ένα φιλόδοξο βήμα προς τη δημιουργία ενός δικαιότερου και διαφανούς διαδικτυακού κόσμου, οι επιβαλλόμενες με αυτόν ρυθμίσεις δεν παύουν να εγείρουν προβληματισμούς, αφενός ως προς το περιεχόμενο ορισμένων εννοιών, όπως αυτή του «παράνομου περιεχομένου» και αφετέρου ως προς τις συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η αυστηρότητα των προβλεπόμενων κανόνων. Πιο συγκεκριμένα, η σύγκυση ως προς το περιεχόμενο της έννοιας του «παράνομου» μπορεί να οδηγήσει τους παρόχους των υπηρεσιών σε διαφορές αξιολογήσεις και εκτιμήσεις ως προς τι είδους περιεχόμενο θεωρείται νόμιμο και τι όχι, καθώς αυτές εξαρτώνται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις του εκάστοτε κράτους-μέλους. Κάτι τέτοιο, θα μπορούσε να οδηγήσει στην «αβάσιμη» αφαίρεση περιεχομένου των χρηστών και ως εκ τούτου στην παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως είναι η ελευθερία της έκφρασης.

Η καινοτομία των νέων ρυθμίσεων και η εναρμόνιση των ποικίλων νομοθετικών τάξεων, στην οποία αποσκοπεί ο Κανονισμός γεννά ερωτήματα ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής τους και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά το γεγονός, ότι το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, αφορά προφανώς μόνο τα κράτη-μέλη της Ένωσης, δεν υπάρχει τίποτα στο γράμμα του νόμου που να απαγορεύει την αξιοποίηση του φιλόδοξου αυτού νομοθετήματος και σε παγκόσμιο επίπεδο προς όφελος τόσο άλλων εθνών αλλά πρωτίστως της Ένωσης, μέσω

¹⁰² Βλ. European Commission, “A Europe fit for the digital age”, [2020] διαθέσιμο σε: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_en

της μετάδοσης τεχνογνωσίας και εμπειρίας που διαθέτουν έθνη ουσιωδώς τεχνολογικά ανεπτυγμένα, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Είναι απολύτως κατανοητό, ότι κανένα νομοθετικό πλαίσιο ή νομοθετική μεταρρύθμιση δύναται να αντιμετωπίσει όλες τις ανάγκες και δυσχέρειες που ανακύπτουν από την ευρεία χρήση της τεχνολογίας, πόσο μάλλον, όταν η τελευταία εξελίσσεται με ραγδαίους ρυθμούς. Από την άλλη πλευρά, η διαρκώς αυξανόμενη επίδραση που έχουν οι μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες στην κοινωνία και το καταναλωτικό κοινό ειδικότερα δεν συνιστά απλώς πρόκληση, αλλά συνοδεύεται από κινδύνους που καθιστούν επιτακτική τη νομοθετική ρύθμιση της λειτουργίας των διαδικτυακών πλατφορμών.

Ήδη, έχουν υποστηριχθεί αρκετές απόψεις ως προς την φύση και την αποτελεσματικότητα της νέας αυτής νομοθετικής πρωτοβουλίας. Πρέπει, όμως, να αναγνωριστεί το γεγονός, ότι ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 συνιστά μεγάλο βήμα προόδου και φανερώνει τη διάθεση και ικανότητα του ενωσιακού νομοθέτη για μακροπρόθεσμη βελτίωση του καθεστώτος ρύθμισης των ψηφιακών υπηρεσιών. Εξάλλου, η αξιολόγηση και εν τέλει η αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων θα γίνει σε συνδυασμό με τα λοιπά νομοθετικά κείμενα της Ένωσης που αλληλεπιδρούν και διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στον ψηφιακό κόσμο και στην διασφάλιση της δικαιοσύνης και της διαφάνειας σε αυτόν, όπως είναι ο Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη και φυσικά ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR).

Έχοντας κατά νου, ότι το Διαδίκτυο αποτελεί πια σημείο αναφοράς, ενώ η τεχνολογία θα εξακολουθεί να εξελίσσεται και να μας εκπλήσσει, αυτό που απομένει είναι να αποδεχόμαστε τα νέα δεδομένα, να αξιολογούμε με κριτική σκέψη και αντικειμενικότητα κάθε νέα ρύθμιση που εισάγεται ανακαλύπτοντας με ασφάλεια και διαφάνεια τον ψηφιακό κόσμο.

VII. Βιβλιογραφία

A. Συγγράμματα

- Ιγγλεζάκης Ι., «Το Δίκαιο της Ψηφιακής Οικονομίας», εκδ. Σάκκουλα, 2022
- Μικρούλεα Α., Ανταγωνισμός και ρύθμιση στην ψηφιακή οικονομία (Πλατφόρμες, big data, αλγόριθμοι, blockchain), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

B. Αρθρογραφία-Μελέτες

Ελληνικά

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Δελτίο τύπου «Ψηφιακές υπηρεσίες: νέοι κανόνες για πιο ασφαλές και ανοικτό διαδίκτυο», ανακτήθηκε από <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20220701IPR34364/psifiakes-upiresies-neoi-kanones-gia-pio-asfales-kai-anoikto-diadiktuo>
- Μήτσιος, Σ., (2023), «Πράξη σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών: Νέοι κανόνες για τους παρόχους διαδικτυακών υπηρεσιών.», ανακτήθηκε από https://www.ey.com/el_gr/tax/tax-alerts/praksi-sxetika-me-tin-eniaia-agora-psifiakon-ypiresion-neoi-kanones-gia-tous-paroxous-diadiktiakon-ypiresion

Ξενόγλωσσα

- Arno R. Lodder/Jorge Morais Carvalho, “Online Platforms: Towards An Information Tsunami with New Requirements on Moderation, Ranking, and Traceability” [2022], διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4050115
- A. de Streel/S. Broughton Micova, Centre on Regulation for Europe, DSA, “Deepening the Internal Market and Clarifying Responsibilities for digital services”, [2020], https://cerre.eu/wp-content/uploads/2020/12/CERRE_DSA_Deepening-the-internal-market-and-clarifying-responsibilities-for-digital-services_Full-report_December2020.pdf
- A. Savin, “The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet”, 24 Journal of Internet Law [2021]
- B. Rieder, J. Hofmann, “Towards platform observability” [2020], <https://policyreview.info/articles/analysis/towards-platform-observability>

- Caroline Cauffman/Catalina Goanta, “A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection”, [2021] European Journal of Risk Regulation 758
- C. Busch, “The P2B Regulation (EU) 2019/1150: Towards a “procedural turn” in EU platform regulation?” [2020] ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3686103
- Christophe Busch/Vanessa Mak, “Putting the Digital Services Act into Context: Bridging the Gap between EU Consumer Law and Platform Regulation”, [2021] 10 Journal of European Consumer and Market Law 109, διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3933675
- Christina Argelich Comelles, “Towards a European Regulation on the Liability of Online Platforms for Algorithmic Discrimination in Consumer Contracts”, [2023] Journal of European Consumer and Market Law 193
- Ece Baş Süzül, “Responsibility of Online Platforms Towards Consumers”, [2023] Journal of European Consumer and Market Law 226
- E. Goldman, “The United States’ Approach to Platform Regulation”, Santa Clara University-School of Law, [2023], ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4404374
- Elena Izyumenko/Martin Senfleben and others, “Online behavioral advertising, consumer empowerment and fair competition: Are the DSA transparency obligations the right answer?”, διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4729118 [posted: 16 Feb. 2024]
- European Parliament, “Recommendations to the Commission on the Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market”, 2020/2018(INL)
- Hans Schulte-Nölke, “The EU Digital Services Act and the EU Consumer Law”, in: De Francheschi/Schulze, Harmonizing Digital Contract Law [2023]
- H. Schebesta and K. Purnhagen, “An Average Consumer Concept of Bits and Pieces”, in L de Almeida et al (eds), The Transformation of Economic Law – Essays in Honour of Hans-W Micklitz [Hart Publishing 2019] 13-28.
- Johann Laux/Sandra Wachter/Brent Mittelstadt, “Neutralizing Online Behavioural Advertising: Algorithmic Targeting with Market Power as Unfair Commercial Practice”, (2021) 58 Common Market Law Review [2021], διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3822962
- Lex Zard/Alan M. Sears, “Targeted Advertising and Consumer Protection Law in the EU” [2023], διαθέσιμο στο https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4249743

- M. Drunen, A. Noroozian “How to design data access for researchers: A legal and software development perspective”, [2024], ανακτήθηκε από <https://www.ivir.nl/publications/how-to-design-data-access-for-researchers-a-legal-and-software-development-perspective/>
- Martin Senftleben, Trademark Law, “AI-Driven Behavioural Advertising and the Digital Services Act – Towards Source and Parameter Transparency for Consumers, Brand Owners and Competitors”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3947739
- Medienstaatsvertrag (MStV) vom 14.–28. April 2020, <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/MStV/true>
- Miriam C. Buiten, The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation, 12 [2021] JIPITEC
- N. Helberger et.al. “Macro and Exogenous Factors in Computational Advertising: Key Issues and New Research Directions”[2020] 49 Journal of Advertising pp. 382 and 386, ανακτήθηκε από https://pure.uva.nl/ws/files/53919171/Macro_and_Exogenous_Factors_in_Computational_Advertising_Key_Issues_and_New_Research_Directions.pdf
- N. Helberger, P. Samuelson, “The Digital Services Act as a Global Transparency Regime”,[2024], ανακτήθηκε από <https://verfassungsblog.de/the-digital-services-act-as-a-global-transparency-regime/>
- R. Van Loo, “Federal Rules of Platform Procedure, University of Chicago Law Review” ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3576562
- S. Bender, “Product Liability’s Amazon Problem” [2021] 5 Journal of Law and Technology at Texas, ανακτήθηκε από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3628921

Γ. Νομοθετικά Κείμενα

- Κανονισμός (ΕΕ) 2023/988 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10ης Μαΐου 2023 για τη γενική ασφάλεια των προϊόντων, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1025/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της οδηγίας (ΕΕ) 2020/1828 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, και την κατάργηση της οδηγίας 2001/95/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της οδηγίας 87/357/ΕΟΚ του Συμβουλίου

- Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 2022 σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2022 σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης
- Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)
- Οδηγία (ΕΕ) 2024/1083 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Απριλίου 2024, σχετικά με τη θέσπιση κοινού πλαισίου για τις υπηρεσίες μέσω ενημέρωσης στην εσωτερική αγορά και την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης)
- Οδηγία (ΕΕ) 2019/2161 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2019 για την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 98/6/ΕΚ, 2005/29/ΕΚ και 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την καλύτερη επιβολή και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών

- Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς
- Οδηγία (ΕΕ) 2011/83 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου
- Οδηγία (ΕΚ) 2010/13 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Μαρτίου 2010, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (Οδηγία για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων)
- Οδηγία (ΕΚ) 2005/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές)
- Οδηγία (ΕΚ) 2002/58 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (Οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 93/13 του Συμβουλίου της 5^{ης} Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές

- Οδηγία (ΕΟΚ) 85/374 του Συμβουλίου της 25ης Ιουλίου 1985 για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων
- Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την Τεχνητή Νοημοσύνη (Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη) και για τροποποίηση ορισμένων νομοθετικών πράξεων της Ένωσης
- Σύσταση (ΕΚ) 2003/361 της Επιτροπής της 6^{ης} Μαΐου 2003 σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων

Δ. Νομολογία

- ΔΕΕ C-236/08, C-238/08 *Google France SARL and Google Inc. v Louis Vuitton Malletier SA*
- ΔΕΕ C-324/09 *L'Oréal SA and others v eBay International AG*
- ΔΕΕ C-260/10 *SABAM v Netlog*
- ΔΕΕ C-70/10 *Scarlet Extended v SABAM*
- ΔΕΕ C-434/15 *Asociación Profesional Élite Taxi v Uber Systems Spain SL*
- ΔΕΕ C-390/18 *Airbnb v Ireland*
- Case No. 37-2017, *Bolger v Amazon.com, Court of Appeal, Fourth Appellate District Division of State of California*
- Case No. 18-1041, *Oberdorf v Amazon.com, United States Court of Appeals for the Third Circuit*